

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 32292/3

בבית הדין הרבני האזורי אשדוד

לפני כבוד הדיינים:

הרב מיכאל צדוק - י"ר, הרב עידו שחר, הרב אלימלך וסרמן

המבקשת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אור עזריה)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד דניאל שרז)

הנדון: פירוד ממושך כעילה לגירושין – בירור שיטתו של הגר"ח פלאג'י זלה"ה

פסק דין

לפנינו תביעת גירושין של האיש ותביעת שלום בית של האשה.

רקע כללי ותמצית ההליכים המשפטיים

הצדדים נשואים כדמו"י משנת 1992. נישואים ראשונים לשניהם. מנישואיהם נולדו לצדדים חמשה ילדים. נכון להיום, ארבעה מהם בוגרים, ואחד קטין. הצדדים חיים בנפרד כשלש וחצי שנים.

ביה"ד קיים ארבעה דיונים בתביעות. בימים: 05/03/2020, 22/07/2021, 30/12/2021, 02/03/2022. בדיונים נשמעו טענות הצדדים, שנחקרו באריכות על ידי באי כוחם. הוגשו סיכומים. הגיעה עת ההכרעה.

טענות הצדדים והתרשמות ביה"ד בדיונים:

האיש טען לאורך כל ההליכים שהוא מעוניין להתגרש מאשתו. את הפירוד תלה בקלקול מתמשך ביחסים בין הצדדים שהוביל אותו לזרועותיה של אשה זרה.

בכתב התביעה יש תיאור של מצב הדברים בבית הצדדים בשלש השנים שקדמו לפירוד. האיש תיאר אשה ששקועה במרה שחורה, סובלת מדיכאון, ספונה בחדרה שעות ארוכות וצופה בסדרות טלוויזיה, לא מתעניינת בו, לא קשובה לו, לא מקיימת איתו יחסי אישות, לא מקיימת את חובותיה כאשה בטיפול בבית, לא מטפחת את הילדים, ועוד. האיש טען שניסה לדבר על לבה של האשה שתפנה לטיפול, אך היא סירבה לשתף פעולה. בשלב מסוים הבין האיש שיחסי הצדדים תמו, ואמר זאת לאשה במפורש, והציע לערוך הסכם ולהתגרש. האשה סירבה.

בכתב התביעה לשלום בית יש תיאור הפוך, של זוגיות טובה, משפחה לתפארת, השקעה של האשה בבית ובילדים, ובגידת האיש עם אשה זרה אחת שהחריבה את הכל. האשה תבעה שביה"ד יורה לאיש לשוב לאשת נעוריו בסיוע וליווי של יועץ נישואין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדיון הראשון האיש טען שעזב את הבית כי לא היה לו טוב. האשה לא העניקה לו יחס כפי שאיש מצפה לקבל מאשתו, ולא תפקדה בבית כמו שתואר בכתב התביעה. האיש אישר שבעודו נשוי לאשה וחי איתה תחת אותה קורת גג, נוצר קשר בינו לבין אשה נשואה שעבדה אצלו, שהחל כקשר ידידותי, והתפתח לקשר זוגי מלא. כשהעניין נודע לאשה בחודש אוקטובר 2019, היא דרשה ממנו לעזוב את הדירה, וכך הוא עשה. לדבריו, האשה ידעה כמה חודשים קודם לכן על קיומו של קשר ידידותי. האיש אף הודיע לה שהוא מעוניין להתגרש. אך רק כאשר הפרשה 'התפוצצה', האשה דרשה מהאיש לעזוב את הדירה. זמן קצר לאחר מכן האשה הזרה התגרשה מבעלה, ועברה להתגורר עם האיש בבית סמוך למקום מגורי האשה.

האשה טענה שהיחסים בין הצדדים היו טובים. הוקמה משפחה יפה, ילדים טובים שאוהבים את אביהם. עד הפירוד הצדדים ישנו באותו חדר שינה וקיימו יחסי אישות. האשה תפקדה בבית ומחוצה לו והשקיעה את כוחותיה בבית ובמשפחה. הכל השתבש בעטייה של האשה הזרה שנכנסה לחיי האיש. האשה אמרה שעל אף הכל היא מוכנה לקבל את בעלה בחזרה ולסלוח לו על מעלליו. האשה טענה גם שהקשר עם האיש לא נותק לגמרי, וכי הוא גר בקרבת מקום ומבקר את האשה והילדים בביתם ומגיע מדי פעם לסעודות ליל שבת.

הצדדים אישרו שהאיש משלם את הוצאות הבית למרות שהוא לא גר בו.

התרשמות ביה"ד בדיון היתה שיש סיכוי לשלום בית ויש למצות את הסיכוי הזה, וכך אמר ביה"ד לפרוטוקול הדיון:

"ביה"ד: הדברים כאן צריכים טיפול, ראינו את כתב התביעה. הבעל עשה דין לעצמו והלך עם אישה אחרת, זה לא נקי. היא נראית לנו אישה טובה וראויה, אם יכולתם לחיות יחד 30 שנה ולהביא ילדים יחד, אז צריך להמשיך. היא מוכנה עוד לסלוח לך. גם אתה מתנהל בהגינות ועדיין תומך בבית. אתם צריכים למצות את הליך שלו"ב."

ב"כ האיש הציע שהצדדים ילכו לטיפול. ביה"ד אמר שעל האיש לעזוב את האשה הזרה. וב"כ האיש השיב: הוא לא יעזוב. אז שביה"ד ידחה את תביעת הגירושין.

בסוף הדיון ב"כ הצדדים הסכימו לפנות למטפלת זוגית מוסכמת שתגיש את המלצותיה לבית הדין.

הדיון השני התקיים בהפרש של שנה וחצי מהדיון הראשון.

בפתח הדיון אישרו הצדדים שהתקיים מפגש אחד קצר אצל היועצת ומפגש אחד אצל מגשרת שלא הובילו לתוצאות. נעשו ניסיונות בסיוע אבי האיש להגיע להסכם גירושין ואף הוצע נוסח הסכם על ידי האב, שלא היה מקובל על ידי האיש. הצדדים חשפו בדיון חלק מן ההצעות שעלו במסגרת המו"מ ביניהם, שנסוב סביב זכויותיה של האשה לאחר הגירושין. בעיקר, המשך מגוריה בדירה ותשלום הוצאותיה.

התברר בדיון שמה שעומד בבסיס המחלוקת בין הצדדים ומונע הגעה להסכם היא שאלת זכותה של האשה בחברה שהאיש עובד בה, שלפי הרישומים נמצאת בבעלותו של אביו. האשה טענה שהאיש אינו עובד שכיר אלא שותף בחברה ומקבל שכר גבוה מאד ותנאים מפליגים, ואף ערב להתחייבויות של החברה במיליוני ש"ח. האיש טען שהוא שכיר ושהוא מוכן לחלוק את זכויותיו עם האשה בהתאם לחוק. אם האשה סבורה שמגיעות לה זכויות נוספות, היא רשאית להגיש תביעה לבית הדין או לבית המשפט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בסוף הדיון הצדדים הסכימו להמשיך במו"מ ולהודיע לביה"ד על תוצאותיו. אווירת המו"מ בין הצדדים לא מנעה את ההתדרדרות הצפויה במערכת היחסים הכלכלית שהמשיכה להתקיים ביניהם, לפחות לדברי האשה, שטענה שהאיש חסם את החשבון המשותף והתחיל להעביר לה סכום זעום להוצאות הבית.

שתי אמירות מעניינות נאמרו בדיון. אחת, של ב"כ האיש, שאישר שהאיש הגיע יחד עם האשה לפגישה אצל היועצת, ומיד כשאמר שהוא רוצה בגירושין, האשה קמה ועזבה, ומאז לא התקיימו פגישות. שניה, של האשה עצמה, שהתפרצה על האיש בסוף הדיון ואמרה לו: "אתה השטן בהתגלמותו".

הדיון השלישי התקיים בהפרש של חמשה חודשים מהדיון השני. בפתח הדיון האשה טענה שהאיש כבר אינו משלם את הוצאות הבית, אלא הוריו מסייעים לה ולילדים. את משכורתו וכספים שקיבל מנכסים שמימש הפקיד בחשבוננו, והשתמש בהם למימון חייו עם בת זוגו ושתי בנותיה. האיש טען מנגד שהוא ממשיך לשלם את הוצאות הבית, והוא מוכן להמשיך לשלם לאשה סכום סביר ומקובל אם תסכים לגירושין, אך לא יסכים לקבל את דרישותיה.

האשה הסבירה לביה"ד מדוע היא מעלה את טענותיה הרכושיות בפני ביה"ד שאינו מוסמך לדון בהן, ונמנעת מהגשת תביעה רכושית כנגד האיש, מפני שהתביעה היא כנגד החברה הנמצאת באופן פורמלי בבעלות אבי האיש, והיא אינה מוכנה להגיש תביעה כנגד אבי האיש שמטיב עימה. ב"כ הצדדים ניסו את כוחם בהצעות פשרה שונות שהוצעו על ידם. משלא הושגה הסכמה, החלה חקירת האשה. להלן עיקרי הדברים שנאמרו בחקירה:

"ביה"ד: את מוכנה לחזור איתו לשלו"ב?

האשה: הוא עשה את כל הטעות הזו. לא זרקתי אותו, הבית פתוח הוא יכול לחזור מתי שהוא רוצה.

ביה"ד: נישואין זה נישואין. זה לא שותפות רק לגידול ילדים.

האשה: הבית שלי פתוח. אני מארחת אותו והכל.

ביה"ד: את מוכנה לקבל אותו שיחיה איתך כמו כל זוג?

האשה: הבית פתוח. לא אני עשיתי את הנזק הזה.

ביה"ד: לאור המציאות הזו, שאת אומרת שהוא עשה, אז לכן מתגרשים.

האשה: עובדה שרציתי שלום בית.

ביה"ד: זה או נישואין או גירושין.

האשה: אני לא יכולה לתת לו את הגירושין כרגע כי לא יכול לזרוק אותי עם הילדים בחוץ, כי אין לי לאן ללכת. אני רציתי שלו"ב כי גם אם היה חוזר אין לי בעיה לקבל אותו.

ביה"ד: כיום הוא יכול לחזור?

האשה: כן. הוא בעלי ואבא של הילדים שלי.

ביה"ד: כולל יחסי אישות?

האשה: זוגיות זה דבר שנשחק. הוא יכול לחיות איתי בבית, אך אין לנו חיי אישות. הוא שנתיים וחצי בחוץ, יש לו אישה שהיא איתו. עמדתני על זה שאני רוצה שלו"ב סימן שכן רציתי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביה"ד: על פניו זה לגירושין, אין מה לעשות. שניהם לא רוצים זא"ז."

התרשמות ביה"ד מדברי האשה בדיון זה היתה שגם היא אינה חפצה באיש ואינו מוכנה לחזור ולחיות איתו בשלום. העובדה שהאשה נמנעה שוב ושוב מלומר במפורש שתסכים גם היום לקבל את האיש ולקיים איתו יחסי אישות, היא שיצרה את ההתרשמות הזאת.

בהמשך הדיון העלתה ב"כ האשה את עניין הכתובה. ב"כ האיש אמר שהוא מוכן לדון בתביעת הכתובה, ואם ביה"ד יפסוק שהאשה זכאית לכתובה הוא ישלם. ב"כ האיש העיר שלפי הערכתו, לפי חוק יחסי ממון, האשה זכאית לקבל מהאיש סכומים גדולים העולים על שיעור הכתובה.

בדיון הרביעי התקיימה חקירה קצרה של האיש שאישר שרצה להתגרש בעקבות אהבתו לאשה זרה. התקיימה חקירה נוספת של האשה על ידי ב"כ הצדדים. האשה שבה על טענתה שהקשר עם האשה הזרה שהחל שנה וחצי לפני הפירוד הרס את המשפחה, ועל אף הבגידה והזמן שחלף היא רוצה בשלום בית. האשה אמרה שהיא דיברה עם האיש על זה שהיא רוצה שהוא יחזור לביתם ושהיא מצפה לו, וטענה שהוא מבקר בביתם אך לא ידעה לומר מתי. לבסוף הודתה שבשנים האחרונות הילדים הולכים אל האיש אך הוא לא מבקר בביתם.

על התרשמות ביה"ד מחקירת האשה אפשר ללמוד מהדברים הבאים:

"ביה"ד: הם כמה שנים בנפרד, היא מבינה לאן זה הולך. הגירושין זו לא תוצאה של ההתנהגות שלה. היא אומרת שככל וזה תלוי בה היא מוכנה שיחזור. אנו מנסים להבין את המצב בניהם, היא אומרת אני באותו מצב שיעזוב אותה ויחזור אלי, אתם צריכים לפרוך את הטענה שלה."

סיכומי הצדדים

האשה בסיכומיה חזרה על הטענות שנטענו במהלך הדיונים. האשה מנסה לבסס טענה שהאיש אינו שלם עם תביעת הגירושין, שאינה מקובלת על בני משפחתו ועל אביו שדואג לכל צרכי האשה והילדים. כל פעולותיו של האיש הם תוצאה של לחץ שמפעילה עליו בת זוגו, שאסורה עליו לפי דין תורה לאחר שנאפה איתו בעודה נשואה, ומעוניינת להינשא לו בנישואין אזרחיים.

האיש בסיכומיו חוזר על הטענות שנטענו במהלך הדיונים. האיש מדגיש שבזמן שחלף בין הדיון הראשון לדיון השני האשה לא יזמה פניה ליועץ נישואין. גם בפגישה שנקבעה אצל היועצת המוסכמת, האשה קמה ועזבה לאחר זמן קצר. האשה גם לא פנתה אל האיש ישירות כדי לשכנעו לחזור לשלום בית, והיה נח לה להמשיך במצב הקיים של לא שלום בית ולא נישואין. האיש טוען שלאשה יש תוכנית, להמתין עד לאחר פטירת הוריו ולתבוע מהאיש את כל מה שמגיע לה לטענתה מתוך הירושה הצפויה.

בטיעונו ההלכתיים מפנה האיש לדבריו הידועים של הגר"ש דיכובסקי ש'מות הנישואין' הוא עילה לחיוב בגט ולדבריו הידועים של הגר"ח פלאג'י באיש ואשה שפרודים י"ח חודש ונלאו מתווכי השלום שכופים על האיש לגרש עד שיאמר רוצה אני, והוא הדין וקל וחומר שכופים על האשה לקבל את גיטה. האיש ציין גם לדברי רבינו ירוחם שהובאו בפסקי הדין באיש ואשה המורדים זע"ז שכופים עליהם להתגרש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיון

נבהיר תחילה את המצב כפי שראינוהו בעיננו.

- א. האיש נטש את האשה לטובת אשה זרה שהוא קיים איתה קשר אסור במשך כמה חודשים לפני שהעניין נודע לאשה.
- ב. האיש הסכים ללכת לייעוץ אך סירב בכל תוקף לעזוב את האשה הזרה בתקופת הייעוץ.
- ג. האיש האשים את האשה בהתנהגות חריגה וסירוב לקיים יחסי אישות שגרמו להתדרדרות היחסים, אך לא הביא אפילו תחילת ראיה לטענותיו, שהוכחו מכל וכל על ידי האשה.
- ד. האשה היתה עקבית בעמדתה שהיא חפצה בשלום בית ומוכנה לקבל את האיש לאורך כל התקופה שבה התקיימו ההליכים, למעט דיון אחד, שבו האשה היתה מהוססת וסירבה לומר בפירוש שהיא מוכנה לחזור לחיי אישות עם האיש.
- ה. רצונו של האיש בגירושין הוא חד משמעי ומוחלט, ואין לו שום רצון או נכונות אפילו לשקול את שיקום היחסים עם האשה.

בנסיבות אלה העילה היחידה לגירושי הצדדים היא הפירוד הממושך ביניהם וחוסר התוחלת בהמשך המצב הקיים.

טענת האיש שהצדדים מורדים זע"ז, שגויה. אשה שממתינה לבעלה שנים ארוכות אינה מורדת, גם אם היא לא מוכנה לקיים איתו יחסי אישות ברגע הוא ישוב הביתה. הדברים ידועים ומפורשים בדברי חז"ל, ונפסקו להלכה בשו"ע או"ח (סי' ר"מ סעי' ב' ג' ו-י) ואה"ע (סי' כ"א סעי' ב' ח' ו-י), שאשה צריכה לבטוח באיש שאיתו היא מקיימת יחסי אישות, ולהיות מפויסת ומרוצה בשעת מעשה. הדבר נכון אצל כל זוג, ק"ו בנדון דידן שהאיש נטש את האשה וחי עם אשה זרה במשך שנים ארוכות, שלא ניתן לצפות מהאשה לקבלו ולקיים איתו יחסי אישות ללא כל פיוס. בעניין זה נציין לתשובתו הידועה שהרשב"א שהובאה בשו"ע אה"ע (סי' פ' סעי' י"ח) לגבי אשה שעזבה את בעלה מחמת קטטה ומסרבת לשוב עד שיפייסה, שאינה נחשבת מורדת.

מאידך, גם טענת האשה שהאיש נכון לחזור לביתם ולחיות איתה בשלום ואחוה, ורק האשה הזרה מעכבת, אין לה על מה להיסמך, ונראה שברור גם לאשה שפניהם לגירושין, והדיון הוא רק על תנאי הגירושין.

ניתן לומר בצער שנוצר כאן מעין 'מעגל שוטה', שאינו מאפשר לאנשים שרוצים בטובתם של הצדדים לקדם פתרון מוסכם. האשה משוכנעת שיש לה זכויות על פי חוק בחברה שהאיש עובד בה, אך מסרבת להגיש תביעה לבית הדין או בית המשפט בגלל מחויבותה כלפי אבי האיש שזן ומפרנס אותה ואת ילדיה. האיש משוכנע שאין לאשה שום זכות בחברה, אך אין לו שום עניין ליזום הליך בבית הדין או בבית המשפט שיכריע בעניין. נוצר כאן מעין 'סטטוס קוו' שנח לצדדים מבחינות רבות. האשה יושבת בבית הצדדים עם ילדיה, ומקבלת את כל מחסורה מאבי האיש. האיש חי את חייו עם בת זוגו ובנותיה, ופוגש גם את ילדיו.

בסיכומו של דבר, על ביה"ד לדון האם הפירוד הממושך בין הצדדים וחוסר הסיכוי לשיקום היחסים, הוא לכשעצמו יוצר עילה לגירושין, אם לאו.

ב"כ האיש הזכיר בדיונים ובסיכומיו את דבריו הידועים של הגר"ח פלאג'י, ואת מה שכתב הגר"ש דיכובסקי בכמה פסקי דין בעניין 'מות הנישואין'. שתי העילות הללו לגירושין יעמדו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בבסיס הדיון הנרחב שנקיים בשאלה שנדונה בפסקי דין רבים, האם פירוד ממושך ואובדן הסיכוי לשלום בית מקימים עילה לחיוב בגירושין.

וזה החלי:

ככמה פסקי דין הובאו דבריו של הגר"ח פלאג'י בספרו חיים ושלום (ח"ב סימן קיב). להלן התשובה במלואה. נביאה, ונדון במקורותיה:

"טוב אחרית דבר מראשיתו... והוא להודיע לבני אדם דעמ"ש בשו"ע סי' א' סי"ג בהגה מ"מ י"א דלא תעמוד בלא איש משום חשדא, ורחב פי בראשון סי' א' ד"ח ע"ב בענין כשיהיה קטטה ומריבה בין איש ואשתו באיזה צד ואופן שיהיה, דהיותר טוב כשיבואו ענינים אלו בפני ב"ד להאריך הזמן ולהרבות רעים לתווך השלום כי גדול השלום ובפרט בין איש לאשתו וקשים גרושין וביותר מאשתו הראשונה, וע"ד שכ' מהרשד"ם ז"ל בחאה"ע סי' קג בכיוצא בזה דאפילו אין הכחשה ביניהם אין לכוף לגרש לאלתר עד שיראה דתוחלת ממושכה מחלת לב ואין להם תקנה ע"כ, ואם יראה בעיני הב"ד שעבר זמן ולא היה שום תקנה אז ישתדלו לתת גט כמו"ש מוה"ר בעי חיי ס"י כ"ג דל"ח ע"ג דאם ראו ב"ד דאחד מקרוביה משיא עצה שלא תתגרש יש לב"ד לנדותו ולהחרימו וכו' זת"ד, כ"ז כתבתי שם כשיהיה דהבעל רוצה לגרש את אשתו והיא אינה רוצה, עתה אנכי אומר דהה"נ לאידך גיסא, כשיהיה הענין דהאשה אינה מרוצה מבעלה, שיעשו גם המה כסדר הזה להאריך הזמן ולמנות מתווכי השלום ביניהם, ואם בכל זאת שעבר זמן ולא היה תקנה, ישתדלו ב"ד בדבר לתת גט ולהפרידם זה מזה, דאיכא תרתי לריעותא, האיש דאסור לעמוד בלא אשה, בפרט כשהוא נשוי וטעם טעם ביאה, ואצ"ל בהיותו בחור עדיין אפילו יהיה כשר וירא שמים אינו ניצול מכמה עבירות ומהרהורים רעים, וכ"ש אם הוא פרוץ בעריות, כי בודאי כי אינו יוצא מידי עבירה ביום יום, וגם האשה שהיא אשת איש, אפילו תהיה כשרה, עכ"פ בלתי בעלה עמה ח"ו יארע לה איזה מקרה רע או לפחות מאיזה פריצות כי לא ינקה כל הנוגע בה, ולפעמים תהיה יוצאת מדעתה להמיר דתה ח"ו או לאבד עצמה לדעת, כי יותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה אשה להנשא, משא"כ כשהיא עם בעלה, כי כמו דקיי"ל לגבי האיש אשתו משמרתו, כמו כן לגבי דידה קיי"ל בעלה בעיר ליכא משום איסור יחוד. ונער הייתי גם זקנתי ועיני ראו שכל מי שמעכב על זוג איש עם אשתו מחמת שגורמים קטנות מצדי אביהם ואימותיהם מצד לצד להפריד היחוד בין איש לאשתו, לא יצאו נקיים לא בדיני אדם ולא בדיני שמים, כי אנחנו רואים בכמה בני אדם עם נשותיהם שמתקוטטים ועד קללה ועד הכאה, וכשלא יש משלשלים ביניהם תכף ומיד נעשים שלום ואוהבים זה לזה, משא"כ כשיהיו הקטנות מצד אביהם ואימותיהם וגורמים פירוד, כי גם האיש והאשה שניהם רוצים הם, ומתיראים ומתפחדים מצד אביהם ואימותיהם ומחזיקים במחלוקת, וכבר כתבתי מזה במ"א בס"ד. אלא שבדרך כלל אני אומר, כל שנראה לבית דין שזמן רב נפרדים ואין להם תקנה, אדרבה צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט, כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים, אחד האיש ואחת האשה, וידעו נאמנה כי כל הבא לעכב מלתת גט בענין זה כדי להנקם זה מזה מחמת קנאה שנאה ותחרות, פעמים שהאיש רוצה לגרש והאשה אינה רוצה, וכדי להנקם מהאיש מעכבים הדבר שלא לשם שמים, עתידין ליתן את הדין, ולדעת מרן החב"ב בי"ד מנדים אותו, וכמו כן להיפך, כשהאשה רוצה וכו' וכדי להנקם מהאשה, מעכבים מלתת גט שלא לשם שמים, גם בזה לא בחר ה', ויש עונש מהשמים, כי על עניינים האלו וכיוצא באלו אמר קרא: "עפ"י התורה אשר יורוך", ודי בזה והיתר לחכם ירא וסר מרע. והנני נותן קצבה וזמן לדבר הזה, דאם יארע איזה מחלוקת בין איש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאשתו, כבר נלאו לתווך השלום ואין להם תקנה, ימתינו עד זמן ח"י חדשים, ואם בינם לשמים נראה לבי"ד שלא יש תקווה לשום שלום ביניהם, יפרידו הזוג ולכופם לתת גט עד שיאמרו רוצה אני כדבר האמור, ותמצא מש"כ בזה בספר החסידים."

הגר"ח מדבר בשבח שלום הבית, אך מתריע שבית דין שרואה שחלף זמן ואין תקנה לבני הזוג צריך להשתדל להביאם לגירושין. כראיה, מביא את מה שכתב המהרשד"ם בתשובה, שעל אף שכתב שאין למהר לכפות על בעל שאין לו כח גברא לגרש, שקשים גירושין וכו', כשביה"ד נוכח שאין תקנה לנישואין, אין לעכב את הכפיה. הביאו הבעי חיי בתשובה, והוסיף שביה"ד רשאי לנדות את מי שמנסה למנוע את הגירושין. והגר"ח הוסיף טעם, שפירוד עלול לגרום למכשולות קשים לאיש ולאשה, וקבע שלאחר י"ח חודש על ביה"ד להפריד את הזוג ולכפות על האיש והאשה להתגרש.

להלן דברי המהרשד"ם (אבה"ע סי' ק"ג):

"עם כל זה נמצא בב"י תשובה להרשב"ץ ז"ל... אם טען שזה מום עובר ע"י רפואות קרובות כו' עד וכיון שכן אם כפיהו קודם טענותיהם בב"ד ועמדו זה אצל זה הוי גט מעושה שלא כדין ע"כ משמע שאפי' בברור לנו האמת אם טוען שיש לו רפואה שאין כופין אותו לאלתר אלא ראוי להמתין ימים. ומצאתי בתשובות מורי הרב הגדול כמהר"ר לוי'ן' חביב שכתב על ענין כזה וז"ל: "ואפילו אם כנים דבריה, רחמי שמים מרובים, ולא תמהר להפריד בינה ובין אלוף נעוריה, כי קשה גרושין, וטוב לה שתמתין ב' או ג' שנים ואולי תזכה להבנות מבעלה" ע"כ. מכל זה נראה בעיני שאפילו בידוע הדבר שאין לבעל גבורת אנשים כעת, שאין לכוף לגרש לאלתר עד שיראה שתוחלת ממושכה אין לה תקנה..."

להלן דברי הבעי חיי (אבה"ע סי' כ"ג דף לח ע"ג):

"כשהבעל מודה כנדון שלפנינו, נראה לכאורה נראה שכופים מיד על הגט אפילו כשתובעת כתובה כמו שכתב ריצב"א בתשובה... אבל הרשב"ץ בתשובה הביאה הרב ב"י ז"ל בס"י קנד דאפילו בהודה הבעל שאין לו גבורת אנשים אין הדין נותן לכופו לאלתר דאי טעין איזיל אבדוק נפשאי... וכמה טענות אחרות אם כפיהו קודם טענותיהם... הוי גט מעושה שלא כדין ע"כ. גם הרלנ"ח ז"ל בס' הנזכר כתב... וטוב לה שתמתין שנה או ג' שנים אולי תזכה להיבנות מבעלה, גם הרשד"ם ז"ל בתשובה חלק אבה"ע סי' קג כתב דאפילו אין בהם הכחשה אין לכוף לגרש לאלתר עד שיראה שתוחלת ממושכה שאין לה תקנה ע"כ. ומאחר דכל אריוותא אילין סוברים דאפילו בהודה הבעל אין לכופו לגרש לאלתר, מאן רב גובריה בדור הזה לכופו ליתן גט... ושמא תאמר כיון שהרשד"ם כתב שאין לגרש לאלתר עד שיראה שתוחלת ממושכה שאין לה תקנה דבר זה תלוי בראיית הב"ד וכל שב"ד שבאותו מקום יראה בעיניהם שאין לו תקנה כופין אותו לגרש מיד, הא ליתא, דאם הב"ד שבאותו מקום מוסמך ומורה הוראה ויצא מוניטין שלו בעולם, ודאי שיש לסמוך על הכרעתו, אבל אם הב"ד שבאותו מקום אינו מוסמך ומורה הוראה אין לראוי לסמוך על הוראתו... ועוד שהרשב"ץ קא פסיק ותני דאין ב"ד כופין אותו ואם כפיהו הוי גט מעושה, ולא כתב דזה תלוי בעיני ב"ד. סוף דבר בנדון שלפנינו שורת הדין נותן שאין לכופו לגרש עד שיוודע הדבר בבירור שאין אחריו בירור ששוב אין לו תקנה, והבחנה זו אינה יכולה להתברר אלא בהמתנת עשר שנים והוא הזמן המוגבל לבא בטענה..."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בתשובת המהרשד"ם מיירי באיש שאין לו כח גברא שלפי שורת הדין כופים עליו לגרש לאלתר, וכתב המהרשד"ם שיש להמתין שמא יש לו רפואה ותזכה להיבנות מבעלה, כי קשים גירושין, ואם לדעת ביה"ד אין להם תקנה, כופים על האיש לגרש לאלתר. והבעי חיי הביא את דברי המהרשד"ם ועוד אחרונים, ואת דברי התשב"ץ שהובאו בב"י (סי' קנ"ד), וכתב שלפי התשב"ץ גם בכה"ג אין כופים עד שיעברו עשר שנים ויהיה ברור שאין לאיש תקנה.

והנה, על פני הדברים, המהרשד"ם והבעי חיי לא מיירי באיש ואשה שאין שלום בביתם, אלא באיש שאין לו כח גברא, ועליו כתבו שימתינו ולא ימהרו לכפות עליו לגרש שמא יתרפא ויהיה לו כח גברא ויוכל לשמש עם אשתו, והיכן מצא הגר"ח בדבריהם ראייה לחידושו באיש ואשה שאין להם תקנה ונלאו מתוכי השלום שכופים עליהם להתגרש, ואף מגדים את מי שמעכב את הגירושין?

אכן, בתשובת הגר"ח עצמו (אבה"ע ח"א סי' א') שהפנה אליה בראש דבריו, הובא חידושו באופן מעט שונה, ונמצא לו מקור אחר. להלן דבריו:

"והיותר טוב בעיני אלוקים ואדם, כשיבואו עניינים אלו לפני ב"ד, ישתדלו בהרבות רעים תחילה ולהאריך זמן הרבה בזה ולברר הדברים אולי יתוכו השלום ביניהם... וכמ"ש המהרשד"ם... וכמ"ש מרן החבי"ב... וכיון שראו בעיניהם בינם לשמים שהענין רחוק מן השכל, וכבר עבר זמן ולא הועיל כלום, ואזי ישתדלו לרחק באופן שתקבל גיטה בכל מיני כפייה ובכל מיני ריצוי עד שיתרצו, וכן אם ראו הב"ד שהאשה תתרצה ואיזה מקרובה משיא לה עצה שיקשה עורפה ולא תקבל גט, אזי יש לב"ד לנדות ולהחרים ולהבדל ממנה וממי שמסייע לה להכשילה ולתת לה עצה שלא תקבל גיטה להכשיל עוד לבעל בכבלי העיגון כמ"ש הרב פליטת בית יאודה בתשו' סי' ו'. וכל טצדקי דמצו ב"ד למעבד כדי שתקבל הגט ברצונה צריכים אנחנו לעשות כדי שבוה הגה אנחנו ניצולים מכמה פקפוקים ושלא ליכנס בסלע המחלוקת ובספק ספקא באיסור תורה או מדברי סופרים וחרגמ"ה וכדומה."

וז"ל שו"ת פליטת בית יהודה שם:

"ולכן נראה לי שאם יראה בעיני חכמי... דאם ימתינו זמן מועט יעשו שיתרצו קרובה שתקבל גיטה בעת חילומה ולא נצטרך לזריקת הגט ולא לשום כפיה, וכל זה אפשר להיות בזמן מועט... הנני מסכים עמהם לעשות כן, ואם הדברים נראה להם שהשהיה אסורה ודבר בטלה הוא... ותוחלת ממושכה מחלת לב, אז הטוב בעיני אלוהים ואדם להציל את האיש הזה מכבלי העיגון ולהתיר את ידיו ורגליו שיקיים מצוות פריה ורביה... ואם יסכימו חכמי העיר לנדות ולהחרים ולהבדל ממנה וממי שמסייע לה... שלא תקבל גיטה להכשיל עוד בכבלי העיגון."

בתשובה זו של הגר"ח מבואר שלמד מדברי המהרשד"ם והבעי חיי את החומרא ומתשובת פליטת בית יהודה את הקולא. כלומר, שבמהרשד"ם ובבעי חיי מבואר שגם כשיש יסוד בדין לכפות גט, יש להמתין שמא תמצא תקנה כי קשים גירושין. ובפליטת בית יהודה מבואר שראוי להמתין ולא לכפות על אשה שהיא עתים שוטה עתים חלומה ובעלה לא קיים פו"ר לקבל את גיטה, ואם נראה לביה"ד שהשהיה אסורה, יש להשתדל שתקבל את גיטה ולנדות את מי שמסייע לה שלא לקבלו. אולם, בתשובה זו משמע שתקנת הגר"ח לא כוללת כפיה ממש לגרש, שכן כתב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שם שעל ידי שנעשה כל טצדקי וכו' לא נכנס בספק ספיקא של איסורי תורה או מדברי סופרים וחרגמ"ה, ואת"ל שכופים על האשה לקבל את הגט, הא איכא חרגמ"ה. גם מלשונו "וכל טצדקי דמצו בי"ד למעבד כדי שתקבל גט ברצונה", משמע דלאו בכפיה עסקינן. ועי' להלן בנימוקי הגר"מ אליהו שדייק מלשונו של הגר"ח דלא מיירי בכפיה. ועיי"ש איך יישב עם מש"כ בח"ב שם.

והנה, בכל המקרים שנדונו בדברי האחרונים שהובאו בתשובת הגר"ח בח"ב שם, יש עילה לחיוב ואף לכפיית גט. בתשובת המהרשד"ם והבעי חיי אין לאיש כח גברא, בתשובת פליטת בית יהודה האיש לא קיים פו"ר והאשה עתים שוטה עתים חלומה, ובתשובת הגר"ח עצמו בח"א שם מיירי בבעל שתבע לגרש את אשתו בעילת מאיסות.

ואף שאין מדברי האחרונים ראייה לסתור את דברי הגר"ח, דאיכא למימר שבמקרים שנדונו בתשובותיהם לא היה כל קושי בשלום בית, ואיה"נ היכא שאין סיכוי לשלום בית מודים האחרונים לחידושו של הגר"ח שכופים על האיש והאשה להתגרש, מכל מקום ראייה מדבריהם לחידושו אין, וקשה מנא ליה חידוש זה?

ואכן רבים מפוסקי דורנו כתבו שעצם הפירוד אינו סיבה לחיוב גט, שאם נאמר כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, שיעזבה, ולאחר זמן יתבע שביה"ד יחייבה לקבל את גיטה בעילה של פירוד וחוסר סיכוי לשלום בית¹, וציינו לדבריו הנוקבים של בעל שו"ת דברי מלכיאל בתשובה (ח"ג סי' קמ"ה), שם דן באיש ואשה שהיו פרודים י"ד שנה וא"א לקרב ביניהם, והאיש טוען על אשתו שהיא אשת מדנים מקללת אותו ואת יולדיו ומבזה אותו, ומוכן לתת לה את כתובתה בתוספת סך ניכר. ודחה את טענותיו, ופסק שאין להתיר לו לשאת אשה על אשתו, דהא דהאשה מקללת את האיש ועוברת על דעת אינו עילה להיתר, דבעינן התראה. והא דהאשה מאוסה עליו אינו עילה להיתר, שצריך שתהיה לו אמתלא מבוררת מדוע מאס בה. והא דהאיש נכשל באיסורים אינו עילה להיתר, שבשביל פריצים אלו המתעוללים בנשותיהם תיקן ר"ג שלא ישאו אשה אחרת, כמו שהאריך בסי' קמ"ד שם, וכתב במסקנת דבריו:

"וחלילה להתיר חרגמ"ה בענינים כאלה, דא"כ יהיו בנות ישראל הפקר ובשביל זה בעצמו תיקן רגמ"ה. ופשוט שחייב במזונותיה וכסותה ככל בנות ישראל הכשירות. ובשביל חשש הרהוריו אין להתיר כלל, וכבר נתבאר זה בסי' הקודם. והרי הוא כמזיד, כי הלא יכול לדור עם אשתו ככל אדם וינצל מהרהורים. וביותר צריך להזהר בעתים הללו, אשר בעוה"ר קלי הדעת נתרבו המואסים בנשותיהם על לא דבר, ומוצאים אינשי דלא מעלי שנטלו עטרת סמיכה ושוכרים אותם בכסף מלא להשיג להם היתר מק"ר, והרבה רבנים אינם מדקדקים כ"כ וחותמים על כל הבא לידם מבלי חקור בירור הדברים, ויש אשר רצונם לאפקועי שמייהו בדיסקי ותופסים המדה למלאות רצון כל דורש אולי עי"ז יתפרסם שם, כי מאסף החתימות יפרסם שכבר חתם גדול פלוני, וזה אחד מהטעמים שאני נמנע מלחתום על היתר ק"ר, ולזה ראוי להביט על התירים הללו בשבע עינים שלא יהיו בנות ישראל כהפקר ומה הועיל רגמ"ה בתקנתו."

תשובה זו הובאה בכמה פסקי דין שיובאו להלן (ח"א מעמ' 161 ואילך וחי"ג מעמ' 360 ואילך).

¹ כך כתבו בפשטות בכמה פסקי דין, שלא יעלה על הדעת שאיש יעזוב את אשתו לפרק זמן של י"ח חודש ויתבע אחר כך לחייבה לקבל גט. ראה: פסק דין שניתן בביה"ד הגדול בהרכב הדיינים הגאונים: הרב א' איגרא, הרב ש' שפירא והר צ' לוו (בתיק מס' 1147208/2); פסק דין שניתן בביה"ד בחיפה (תיק מס' 1083672/1)

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם הגרי"א הרצוג (פסקים וכתבים עמ' תש"ב – תש"ד) דן בשאלה דומה, אלא שנראה מתוכן התשובה שלא השתכנע לגמרי שאפס הסיכוי לשלום בית בנדון דידיה, מכל מקום כתב שלא נח לו מה שכתוב בכמה פסקי דין לחייב את האשה להתגרש ואין לחייב את האשה לקבל את גיטה מן הטעם שאפסו הסיכויים לשלום בית. תו"ד (שם, ה"ז סי' קל"ו) שהובא בכמה פסקי דין²:

"הנימוק של הבי"ד שרוב ימיהם עברו בקטטות ומריבות, אינו מספיק לדעתי ובפרט בזמננו אלה, ... יודעים אנו מן הניסיון שיש היום אנשים קרובים לזקנה... שנתנו עיניהם באחרות ומציקים לנשותיהם ומכעיסים אותן וגורמים לקטטות... וכמה צריך להזהר במתן ההיתר לישא אחרת... ובכגון זה שהדור פרוץ והפרצות מתרבות, עלינו להזהר מאד מאד לשמור על קיום שלום הבית ויציבות המשפחה בישראל, שזהו ודאי דאורייתא."

דבריו אלו הובאו בלשון אחר בפסק דין שניתן בביה"ד הגדול בהרכב הדיינים הגאונים: הרבנים הראשיים לישראל, הרב י' א הלוי הרצוג, הרב ב' צ' מ' ח' עוזיאל, והרב קלמס (פורסם באוסף פסקי דין של ברבנות הראשית עמ' נ"ד) בלשון זו:

"היות ואין שום סיכויים לחיי משפחה תקינים בניהם יש להפרידם בגט פיטורין. אמת הוא שהנימוק הסתמי של אין סיכויים לשלום דורש זהירות מרובה מצד בית הדין, ואם נקבל דבר זה ליסוד מספיק לא הנחת בת לאברהם אבינו... שכל בעל שנותן עניו לאחרת יפרוש מאשתו וימרר חייה עד שבת הדין אחרי עבור איזה זמן יבוא לידי מסקנא שאין סיכויים לשלום..."

דעת חשובי הדיינים בפסקי הדין

בפסק דין שניתן בביה"ד הרבני בירושלים בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ש' מ' אזולאי, הרב א' י' וולדנברג והר' י' קאפח (פורסם בפסקי דין רבניים חלק א' עמ' 161 ואילך³) נכתב:

"ברם, אמתלא זו של חוסר תקנה לחיים משותפים אין בה כדי להטיל חובה על האשה לקבל ג"פ, כל זמן שלא הוכח בהוכחות מספיקות שהאשה אשמה בהפרעת שלום הבית עד כדי כך שיש לה דין מורדת, או בדומה לזה אמתלא ברורה שהאשה נמאסה עליו, וזאת לא הצליח הבעל להוכיח ולבסס על עובדות ממשיות. אם נבוא להסתמך על טענות סתמיות כאלה של חוסר תקנה לשלום, כל בעל שירצה להפטר מאשתו יגרום למריבות ביתיות ויזניח את אשתו לכמה שנים ואח"כ יבוא וידרוש ג"פ בטענה כי אין סכויים לשלום."

והביאו את תשובת דברי מלכיאל הנ"ל, וכתבו במסקנת דבריהם:

"לזאת יכול בית הדין לכל היותר ליעץ לאשה רק בתורת עצה טובה והוגנת להתגרש מבעלה אחרי אשר יפצנה פיצוי כספי מתאים, ולא לשבת זמן ממושך כ"כ בעיגון בלי שתצמח מכך שום תועלת לקירוב השלום, וגם לא לעגן את בעלה מאחר שהיא לו למורת רוח ונפשו קצה בה (עיי' בחינוך, מצוה תקע"ט), אבל אין יכולת לחייבה מן הדין בקבלת גט פיטורין או להפסידה שום דבר מזכויותיה."

² פסק דין של ביה"ד ת"א (תיק מס' 1006595/1), נימוקי הרה"ג י' בן מנחם.

³ הובא בפסק דין של ביה"ד ת"א הנ"ל, נימוקי הרה"ג י' בן מנחם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דעת הגריש"א ובית דינו

ובפסק דין שניתן בביה"ד הרבני הגדול בהרכב הדיינים הגאונים: הרב י' נסים, הרב י' ש' אלישיב והרב ב' ז'ולטי (פורסם בפסקי דין רבניים חלק ז' עמ' 111 ואילך) דנו אם חדר"ג שלא לגרש אשה בעל כרחה נוהג במקום שהאשה אינה מעוניינת בבעלה ומסרבת לקבל גט רק משום נקמנות. וכך כתבו שם:

"לכאורה כאשר עוברים על החומר של המתדיינים, מתקבל הרושם כי במקרה דנן לא נשאר לאשה שום יחס חיובי כלפי בעלה ולא קיים עוד אצלה כל קשר נפשי אליו, ואינה מעוניינת בבעלה בתור שכזה כלל. ואם כך, הרי ההסבר היחידי שיש לתת לסירובה של האשה להגיע לידי הסדר סופי של פירוד, הוא לכאורה רק נקמנות גרידא, בחינת "תמות נפשי עם פלשתים", ותו לא. אם כי ייתכן שזה נובע מהצטברות של מרירות שהיא נוקטת בלבה כלפי בעלה, אך מסיבה זו או מסיבה אחרת, דבר זה לא משנה עצם העובדה שהיא בבחינת לא בעינא ליה משום שהוא שנאוי עליה..."

ויש לדון אם תקנת רגמ"ה ז"ל - לא לגרש בניגוד לרצון האשה - כוללת גם מקרה כעין זה שאינה רוצה להתגרש לא מתוך כוונה שהיא מצפה לשובו או מטעם שאינה יכולה להיפרד מבעל נעוריה, אלא מפני שרצונה להחזיק בו כבבני ערובה. מסתברא שלא על כגון זה תיקן רגמ"ה ז"ל.

אלא שאכתי י"ל, אף אם נניח כאמור לעיל דבכהאי גוונא לא תיקן רגמ"ה, מ"מ אם נבוא להתיר באופן הנ"ל יפרוץ הדבר להתיר בכל גווני, ואם לא הא לא קיימא הא. עיין מ"ש במוהרשד"ם אה"ע סי' ק"כ, זל"ש: - ואם יאמר האומר שהרי כ' המוהרי"ק... על המורדות על בעליהן שיוכלו הבעלים ליקח אשה אחרת ולפי דעתי דכך היתה הכרעתם מסכמת, אכן לא רצה להחליט הדבר, וק"ו... אנו... כי הדור פרוץ ואם יותר במורדת יבא להתיר בשאינה מורדת, ואפי' הקדיח לו תבשילו יאמר שהיא מורדת כי יתן עיניו באשה אחרת עכ"ל... ומ"מ אני ממשכן נפשי בנ"ד להתיר מן הטעם שאומר כי ידוע מ"ש בכ"מ מלתא דלא שכיח לא גזרו בי' רבנן, ובודאי אם היינו מתירין במורדת בעלמא אפי' שכיחי טובא, ואם יתירו מורדת יתירו בלתי מורדת ואפי' הקדיחה תבשילו, אבל במורדת שיש קרוב לארבע שנים... ודבר זה קלא אית לי' גדול עד מאד ואין לחוש שמא יטעו אחרים.

וי"ל דה"ה במקרה והיו חיים בנפרד למעלה מעשר שנים לאו מילתא דשכיחא היא. ועי' מ"ש בס' חיים ושל' להגר"ח פאלאג'י ז"ל ח"ב סי' קי"ב: אלא שבדרך כלל אני אומר...

ואף אם נאמר דמשום חומר חרם רגמ"ה ז"ל לא לגרש בע"כ יש להחמיר בכל גווני, ולא נרחיק לכת כהגר"ח פ"ז ז"ל, מ"מ יש לדון דעכ"פ יש לאפשר בכה"ג לבעל להשליש גט וכתובה - סכום אשר יקבע ביה"ד - ולהיפטר עי"כ מהחיובים המוטלים על בעל כלפי אשתו.

ואם כי יש לדון דגם מניעת שאר כסות בכלל תקנת רגמ"ה, וכמ"ש בישועות יעקב סי' ע"ז: - לכן נלפע"ד דגם זה בכלל תקנת הגאון מבלי לעשות דבר שעיי"ז יבא לגרש את אשתו בעל כרחה... אעפ"כ יש הבדל בין כפיה בע"כ למניעת שו"כ, וכמ"ש הישועות יעקב בעצמו שם בטען הבעל מאוסה עלי ויש לו טעם מבורר, אף שאין הדין נותן לגרשה, מ"מ מחמת זה יכול למנוע ממנה מזונות עד שתקבל ג"פ.

...אמנם כפי האמור לעיל, לכאורה הדעת נוטה לומר כן על יסוד הרושם המתקבל מקריאת החומר שבפנינו, ברם לקבוע דבר ברור אין בידינו כי רק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מפי כתבם אנו חיים, דבר זה מסור יותר בידי ביה"ד האזורי אשר טיפל בצדדים זמן כה רב ושמע את הצדדים ממקורם הראשון ועמד על טיבם, עליו לקבוע את משמעותם של הדברים שהשמיעה האשה בביה"ד: רציתי ורוצה שיבוא... אם זה רק גיבובי דברים ופטומי מילי בעלמא, או היא אמנם מחכה לבואו אבל אך ורק לשם מתן עזר וסעד לילדים הזקוקים לטיפול אב - לפי דבריה, מבלי כל רצון ומחשבה לקומם את הריסות חיי המשפחה ביניהם, או שמצדה באמת אין כל מניעה להגיע לידי הסדר של שלום.

בפסק דין זה יש כמה דינים מחודשים, חלקם נאמרו במפורש וחלקם במשתמע:

- א. אשה שאינה חפצה בבעלה, אינה מרגישה קשורה אליו, ואינה רוצה בשובו, אף אם בפיה היא אומרת שהיא רוצה בו, אם ביה"ד מתרשם שליבה כל עמה ואין לה שום יחס חיובי כלפיו, וסירובה לגירושין הוא מנקמנות גרידא, אף אם המצב נוצר כתוצאה מהמרירות שהצטברה בלבה כלפי בעלה, היא נחשבת למורדת דלא בעינא ליה (היינו מורדת דמאיס עלי).
- ב. גם אשה שרוצה באמת בחזרת האיש הביתה, אם אינה רוצה בשיקום חיי המשפחה אלא רק בעזרת האיש בטיפול בילדים ופרנסתם, היא נחשבת למורדת דלא בעינא ליה.
- ג. במורדת דלא בעינא ליה, לא תיקן ר"ג שלא לגרשה בעל כרחיה.
- ד. במורדת דלא בעינא ליה, כתבו האחרונים שלא להתיר לו לשאת אשה על אשתו, שמא ילמדו להתיר באשה שהקדיחה תבשילו. אולם, במקרה שאינו שכיח ויש לו קול, כגון שהאיש והאשה נפרדים קרוב לארבע שנים, שפיר דמי להתיר.
- ה. והוא הדין שמותר לגרש מורדת כזו בעל כרחיה.
- ו. הגר"ח בתשובתו מיירי במקרה דומה לזה שבפסק הדין, שהאשה סירבה להתגרש מנקמנות גרידא. ולפי שיטתו שפיר דמי לכפותה לקבל את גיטה לאחר י"ח חודש ולאחר שנלאו מתווכי השלום, דבכה"ג לא גזר הגאון.
- ז. אף אם נאמר שבכל גוונא גזר הגאון שלא לגרש אשה בעל כרחיה, ודלא כמו שכתבו תחילה ומפורש בדברי הגר"ח דשרי לגרש מורדת דלא בעינא ליה בעל כרחיה, מכל מקום יכול האיש למנוע מהאשה שאר וכסות, ועי"ז לגרום לה לקבל את גיטה⁴.

פסק דין זה מאיר את דברי הגר"ח באור חדש, דהוא מיירי באשה שמסרבת לקבל את הגט למרות פירוד ארוך כדי להתנקם בבעלה ולא מפני שרוצה בו, ופסק שדינה כדין אשה מורדת שכופים עליה לקבל את גיטה. אף על פי כן כתב שאין לגרש מיד ויש להמתין י"ח חודש, ולאחר שנלאו מתווכי השלום כופים על האשה לקבל את גיטה.

לפי ביאור זה א"ש, שגם בנדון הגר"ח שם יש עילת כפיה כנגד האשה, שהיא מורדת דלא בעינא ליה, ובזה לא תיקן ר"ג שלא לגרשה בעל כרחיה, אף על פי כן כתב הגר"ח שלא לכפותה מיד. והביא ראייה ממה שכתבו המהרשד"ם והבעי חיי בתשובותיהם, שיש לעכב את הגירושין שמא האיש יתרפא והאשה תיבנה ממנו, שקשים גירושין. ואף שנראה מתשובותיהם שעיקר

⁴ עי' בשו"ת שמע שלמה לגרש"מ עמאר (ח"א סי' א' אות ח') שכתב שבעלי הפסק הסתפקו במניעת שאר וכסות מפני שהיה די בזה כדי להרתיע את האשה, אבל באופן שהאשה לא מתרשמת מצעדים אלו, שפיר דמי להתיר לאיש לשאת אשה על אשתו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חששם היה הלכתי, שמא לא סגי בהא דאין לאיש כח גברא כעת, הגר"ח דקדק מלשונם שזה אינו הטעם היחיד, ואיכא נמי טעמא שלא טוב לה לאשה להתגרש מבעלה, שקשים גירושין, ויש להאריך בדבר כדי להשכיך שלום בין האיש לאשה עד שביה"ד יראה שאין להם תקנה, דאז צריך להשתדל ולהפרידם.

דיון בדעת הגריש"א

דברי חשובי הדיינים בפסק דין זה נדונו בפסק דין אחר שניתן בביה"ד הרבני הגדול בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ש' גורן, הרב י' קפאח והרב מ' אליהו (פורסם בפסקי דין רבניים חלק ט' עמ' 200 ואילך).

הגר"ש גורן כתב בנימוקיו:

"אע"פ שבביה"ד הרבני הגדול הסתמכו באחד הפסקים על דבריו של הגר"ח פאלאג'י בזה, קשים הם דבריו מאוד מצד עצמם, מכיון שאינו מבחין בין כשמדובר לכופף את האשה לגט ובין לכופף את הבעל לתת גט, כי לכופף את האשה לקבל גט אין בזה איסור לכאורה לפי הגר"ח פאלאג'י השייך לעדות המזרח שלא קבלו עליהם את החרד"ג, וגם אינו דן שם לא בחרד"ג ולא בדין השבועה, אם לא מקבל בעת הנישואין שלא לישא אשה על אשתו, אז בודאי שרשאי ביה"ד לכופף את האשה לקבל גט כל שלדעת ביה"ד מונעים אותם ע"י כך מעבירה, כמו שהסביר זאת באריכות הגר"ח פאלאג'י ז"ל בתשובה הנ"ל."

וביחס לכפיית הבעל כתב:

"אבל לכופף את הבעל לתת גט כל שאינו נכלל בדין כפיה לגט, אם יכפו עליו לתת גט הוי ליה גט מעושה שלא כדין שיש בזה איסור אשת איש. ואם הוא בין אלה שכופין אותו לגט, גם בלאו הכי כופין, ואיך קבע פשרה בדין זה ונתן קצבה של זמן לדבר שאין לו מקור בהלכה, ופסק שיש לכופף לתת גט. ומדבריו משמע בברור שמדובר גם על הבעל, שלאחר י"ח חדשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, אע"פ שאינו נכלל בין אלו שכופין אותו לגרש."

ובמסקנה כתב:

"ברור איפוא שאין להסיק מתשובה זו של הגר"ח פאלאג'י שבסוף ספר חיים ושלום (ח"ב סי' קיב) שום מסקנה הלכתית חדשה בדבר כפיה לגט, בין כאשר מדובר על כפיית האשה לדין שקבלנו את החרד"ג, ובודאי שאין לדון על פיו כאשר מדובר על כפיית הבעל לתת גט רק על סמך המחלוקת שיש בין בני הזוג ונראה לבי"ד שלא יש תקוה לשום שלום ביניהם, שאז לפי דברי הגר"ח פאלאג'י יפרידו הזוג ולכופף לתת גט. זה תמוה מאד ואין לפסוק כך אפילו לכופף את האשה לגט, כל שאין נימוקים אחרים מצד ההלכה שכופין אותו לגרש או אותה לצאת, כפי שמבואר בשו"ע ובפוסקים, ואין לדיין אלא מה שעניו ראות, ולכן לא נצרף שיטה זו לנימוקי פסק דינו."

יש בדברי הגר"ש גורן הסבר לזמן שקצב הגר"ח, שהוא על פי חרם אחר של רגמ"ה שהובא בספרו חיים ושלום (ח"ב סי' א'), שלא ירחק איש מאשתו יותר מי"ח חדשים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואף שזו דעתו של הגר"ש גורן, שאין לסמוך על מה שכתב הגר"ח באיש ואשה שנפרדים י"ח חודש, ומצאנו בכמה פסקי דין שהביאו דבריו להלכה⁵. חבריו תמכו בדברי הגר"ח להלכה, ויישבו אותם כל אחד בדרכו.

הגר"י קפאח בנימוקיו מנה את דברי הפוסקים שסוברים שאשה שבעלה מאס בה חייבת לקבל גט, וציין בקצרה לדברי הגר"ח. משמע שסבר שהגר"ח בתשובתו מיירי באיש שאומר שאשתו מאוסה עליו, בדומה לנדון בתשובה שציין לה שם.

אולם, ביאור זה מוקשה. דאם בהכי מיירי, מדוע הגר"ח השמיט את הטעם העיקרי לחיוב האשה בגט מן הספר והאריך בנימוקים אחרים. ובדוחק יש לומר שהגר"ח סמך על מה שכתב בתשובה בח"א שם, ודן האם על אף שיש עילה לחייב את האשה בגט, יש לעכב את הגירושין שמה יתפייסו זה עם זה, כמו שכתבו המהרשד"ם והבעי חיי, ולאחר י"ח חודש ונלאו מתוכי השלום, אין לעכב עוד את הגירושין.

עוד קשה, מדוע כתב שכופים גם על האיש לגרש. ואין לומר דמיירי באשה שאומרת שבעלה מאוס עליה, וס"ל כדעת הפוסקים שכופים על האיש לגרש, ולאחר י"ח חודש לא מעכבים את הכפיה. שהגר"ח לא הזכיר כלום מזה.

הגר"מ אליהו זצ"ל בנימוקיו, הולך בדרך שהצענו למעלה בהבנת פסק הדין הנ"ל של ביה"ד הגדול. להלן דבריו:

"ב"כ הבעל מסתמך על פס"ד שהובא בכרך ז' עמוד 111, ע"ס דברי חיים ושלום ח"ב סי' קי"ב. אך אין הנידון דומה לראיה, כי כל הפוסקים שדברו בענין נקמנות של האשה, איירי רק באופן שהאשה מורדת והיא אינה מוכנה לחיות עם הבעל, והאשה אומרת שאינה מוכנה להתגרש ממנו, ונראה לביה"ד שזוה רק מתוך נקמה אז חל עליה דין מורדת, אבל כאן בנידון דידן שטוט אסר וטוט שרי... מי שאמר שסירובה של האשה הוא נקמנות, הוא הוא שאומר עתה שהאשה מוכנה לשלום, ואפי' אז בעת שאמרו שזו נקמנות הם פסקו לדחות את תביעת הבעל לגירושין, הרי שהם לא ראו את מעשיה כנקמנות גרידא אלא גם כנקמנות ועל כן לא חייבו אותה בגט, וכ"ש שלא פסקו עליה ביד" שהיא מורדת ונקמנית, ובלי מרידה מאן לימא לן שחייב לגרשה, ובשביל זה בלבד שחיים בנפרד לא מחייבים גט.

ועיין בתשובותיו ח"א סי' א' שכתב בפירושו ישתדלו לרחק באופן שתקבל גיטה בכל מיני כפייה ובכל מיני ריזוי עד שיתרצו, הרי שכוונתו היא שביה"ד יעשו כל מה שבאפשרותם בהשתדלות, אבל לא יוכל לחייבה לקבל גט, דאם לא תאמר הכי יהיו דבריו קשים או שנאמר כדברינו לעיל ששם איירי במורדת ממש... וכבר כתב מהרשד"ם בתשובותיו אה"ע ק"כ...

הרי שכל היתרו של מהרשד"ם הוא לא מפני שעברו כמה שנים שהם בנפרד אלא מפני שהיא מורדת, ואם כן שלוש השנים או מספר שנים של פירוד מוציא קול שהיא מורדת או מפני שכזה לא שכיח ולכן התיר, אבל אם הם נפרדים זמן רב והסיבה לא ידועה לביה"ד או שחושש מפני שענינו נתן באחרת, בכגון זה, הרי שלא מצאנו שריבוי השנים והגדלת הריחוק יתן גושפנקא שהאשה היא כן מורדת, ועל סמך זה נתיר לבעל לישא אשה על אשתו, דאם לא תאמר הכי, כל בעל שירצה לעזוב את אשתו ילך ויתרחק ממנה כמה שנים ואז יבא

⁵ פסק דין שניתן בביה"ד ת"א (תיק מס' 1006595/1), נימוקי הרה"ג י' בן מנחם. פסק דין שניתן בביה"ד חיפה (תיק מס' 1083672/1). פסק דין שניתן בביה"ד באר שבע (תיק מס' 1086123/1).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויטען שעתה הוא מרוחק ממנה ויתירו לו לישא אשה או יכריחוה לקבל גט, והיכן תקנת רבני אשכנז בחרם או חכמי ספרד בשבועה. ומה שכתב חיים ושלום ח"ב קי"ב שם איירי שביה"ד משוכנע שהאשה היא מורדת ואינה רוצה שלום ורק פיה ממלל שלום ובקרבה היא רוצה גט וכל סירובה הוא רק להנמק ממנו, אז אנו אומרים שיש לדונה כדין שאין מקום עוד לחיי הזוג, ולא כתב ולא עלה על לבו שאם הבעל יעזוב את אשתו והלך ודבק באחרת ונאמר שבהיות וכן אז נכריח את האשה לקבל גט, ושם לא איירי שנתן עיניו באחרת, או שהבעל מורד ממש, אלא כמו שכתבנו לעיל שהיא מורדת בבעל והזמן שנפרדו מוכיח ומחזק שהיא המורדת."

בנימוקי הגר"מ אליהו יש מענה להשגת הגר"ש גורן. שכשם שאשה שאומרת שהיא רוצה באיש ולבה בל עמה מורדת מקרייא, כך איש שאומר שהוא רוצה באשה ולבו בל עמו מורד מקרי, ושפיר דמי לכופו לגרש. אלא שלדעת הגר"מ אליהו, אליבא דהגר"ח, אין כופים גירושין אלא אם כן האיש והאשה חיים בנפרד י"ח חודש ונלאו מתוכי השלום, ולדעת הגר"ש גורן שפיר דמי לכוף מיד, דאין חוששים לדברי הגר"ח כלל.

ויש בדברי הגר"מ אליהו תוספת ביאור בחידוש הגר"ח על פי פסק הדין הנ"ל:

- א. אשה שמסרבת לקבל גט מחמת נקמנות אינה נחשבת מורדת אלא אם כן זה הטעם העיקרי לסירוב, אבל כשיש טעמים נוספים וגם יצר נקמנות, האשה אינה מורדת, ובמקרה כזה נאמרו דברי הגר"ח בח"א שם (עי' לעיל) דאין לכפות על האשה לקבל את הגט אלא להשתדל לשכנע אותה שתקבלו מרצונה.
- ב. אשה שסירבה לקבל גט מחמת נקמנות אינה נחשבת מורדת לעולם, ויכולה לחזור בה ולרצות את בעלה, ולא תחשב עוד למורדת.
- ג. אשה שנחשבת מורדת חייבת לקבל את גיטה, ואם לאו, ביה"ד יתיר לאיש לשאת אשה על אשתו.
- ד. פירוד ממושך לחוד אינו מספיק כדי לסלק את החשש שיטעו ויתירו לגרש אשה שאינה מורדת בעל כרחה, אלא רק פירוד כזה שעושה קול שהאשה מורדת, אבל פירוד שלא ידועה סיבתו, וכל שכן כאשר ידוע שהאיש נתן עיניו באחרת, אינו מספיק כדי לסלק חשש זה.
- ה. י"ח חודש שקבע הגר"ח נועדו לחזק ולאמת את סברת ביה"ד שהאשה מורדת באיש, שלאחר תקופה כזו של פירוד בדרך כלל האשה מאבדת עניין באיש ואינה רוצה בו באמת. ומשמע מדבריו, שאימות סברת ביה"ד מהני כמו קול שהאשה מורדת, ותו ליכא חשש שיטעו ויתירו לגרש אשה שאינה מורדת בעל כרחה.

שיטתו זו של הגר"מ אליהו בדעת הגריש"א בדעת הגר"ח מקובלת על רבים מדייני ישראל, והובאה בפסקי דין רבים⁶. על אף שהגריש"א עצמו הסתייג משיטתו של הגר"ח דבכה"ג מחייבים ואף כופים על האיש והאשה להתגרש.

⁶ פסק דין שניתן בביה"ד בנתניה (תיק מס' 259535/2) בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ז' זמיר, הרב ש' שפירא והרב א' שינדלר, בנימוקי הגר"ש שפירא. פסק דין שניתן בביה"ד ת"א (תיק מס' 1006959/1), נימוקי הרה"ג י' בן מנחם. פסק דין שניתן בביה"ד בחיפה (תיק מס' 1083672/1). אולם, ראו שם השוואה של חדר"ג לדברי התעלומות לב (ח"ב סי' א') שדן בתקנת טריפולי שאף איש לא יגרש אשה בעל כרחה, אלא אם כן נוכח ביה"ד שאין סיכוי לשלום בית. ומשמע לבעלי הפסק דאף אם האשה אינה רוצה בגירושין, שפיר דמי לחייבה לקבל את

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מאידיך, מצאנו חיזוק לעמדתו של הגר"ש גורן בפסק דין אחר שניתן בביה"ד הגדול בראשותו, ובהשתתפות הדיינים הגאונים: הרב א' שפירא והרב ש' מזרחי (פורסם בפסקי דין רבניים חלק י' עמוד 173):

"גם אין להסתמך בנידון דידן על הגר"ח פאלאג'י שקבע זמן של ח"י חדשים לכל זוג שחיים בנפרד, שכל שלא השלימו במשך ח"י חדש כופין על גט, כי כבר בררנו באריכות בפסק דין אחר את דבריו של הגר"ח פאלאג'י, והוכחנו כי דבריו בנושא זה תמוהים עד מאד ואין לקבל אותם כמות שהם, ולא לעשות מעשה על פיו, בלי בסיס הלכתי מספיק שעל פיו יש לכוף על גט."

בפסק דין נוסף שניתן בביה"ד הרבני באשדוד בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ע' בצרי, הרב י' אליעזרוב והרב א' כהן (פורסם בפסקי דין רבניים ח"ב עמ' 198 ואילך) דנו בבעל שעזב את אשתו לטובת אחרת, ונכון למועד מתן פסק הדין חיו כבר כמה שנים בנפרד, והאיש תובע גירושין. ונחלקו הדעות בבית הדין. לדעת הרוב (מפ"כ של הגר"ע בצרי) יש לדחות את תביעתו, ולדעת המיעוט (הגר"י אליעזרוב) יש לקבלה. בנימוקי דעת הרוב סברו תחילה שיש לחייב את האשה בגט על פי דברי הגר"ח לפי הבנת הדיינים בפסק הדין הנ"ל דהגר"ח מיירי באשה שאינה חפצה בבעלה ומעכבת את הגירושין מתוך נקמנות, דכופין אותה לקבל גט, וה"ה בנדון דידהו. וכתבו דמ"ש"כ הגר"ח בסו"ד "ותמצא מ"ש"כ בזה בס' חסידים", כוונתו למש"כ בס' ש"פ "והחכם יתן את הדין שאין שם על לבו איזה דבר היתר מפני היצר", כלומר בדבר שאי אפשר לעמוד בו צריך החכם למצוא צד היתר.

תשובת הגינת ורדים ודיון בה

עוד דנו בפסק הדין שם על פי מה שכתב בעל הגינת ורדים בתשובה (חלק יו"ד כלל ג' סי' ד') בשם מהר"א הלוי, באיש שנפרד מאשתו כמה שנים ותובע שביה"ד יתיר לו לישא אחרת על פניה, וכתב וז"ל:

"ראובן נשא את לאה והיתה דעתם נוחה זה מזה כ"ד שנה, וזה שנה או שנתיים נתחדש בהם שנאה ותחרות ולא מצאו מנוח זה מזה, וכפי הנשמע סיבת הקטגוריה הוא שיש לעז על ראובן שנתחדש בו שאינו הולך בדרך טובים ותועבה יבחר בו, ולכן אשתו מתקנאת ואינה משופה כביעותיה להתאפק ולהסתי' עצה, וכשנכנסין ביניהם לשים שלום ביניהן ו"ו דשלום קטיעא וחוזרת להרגיל הקטטה, ויהי כשנלאה האיש משבת עם אשתו באו לידי גרושין, והאשה אין רצונה להתגרש אלא אוהבת את בעלה, אכן רצונה היה שבעלה יהיה כפוף לה, ובעלה מרוב שנאתו אותה עמד והזמין לה סכי כתובתה עד סוף פרוטה אחרונה והפקידן ביד ב"ד, וכשראה שאשתו נשמטת ממנו שלא לקבל את גיטה, כתב גיטה ונתנו לשליח שיתנהו לאשתו ויפן וילך לדרכו, ולעת עתה עדיין האשה נשמטת שלא לקבל את גיטה מיד שליח בעלה, והבעל רוצה לישא אשה אחר', ועל הדבר הזה נפל ספק, כיון שבעל זה מושבע לאשתו שלא לישא עליה אשה אחרת א"כ שהתה עשר שנים ולא ילדה כמנהג כתובות שבעיר, א"כ כל עוד שלא קיבלה האשה את גיטה, הנה חומר השבועה עוקב ומלפף את הבעל, דאכתי אשתו היא לכל מילי, א"ד שאין לחוש לזה... העולה בידינו דשפיר אית לן למיזל בתר אומדנא אפילו בעסק שבועה."

גיטה, כמו שכתב התעלומות לב על תקנת טריפולי, וזאת בניגוד לדעתו של הגריש"א דאין להתיר חדר"ג אלא אם כן האשה אינה רוצה בבעלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולכאורה נ"ד יש לפטור את הבעל מחומר השבועה אף על פי שעדיין לא נתגרשה אשתו ממנו, דאיכא אומדנא שלא נשבע לה שלא ישא אשה אחרת ויהיה נאסר עולמית אפילו שפורע לה כתובתה משלם וכותב לה גט כריתות והיא נשמטת לקבל את גיטה, דוודאי כל כי האי גוונא לא נשבע.

אמנם מה שיש לדקדק בזה, דבכולהו עובדי שהזכרו בספרי הפוס', אין גם אחד דומה לנדון דידן, דכולהו עובדי בא הקלקול מצד האשה, כגון שבאה לידי חולי ארוך או שנשתטת או שיצאת מן הכלל, דבהני עובדי יש לנו לומר שאם היה בא הענין בעת השבועה לידי בירור ופירוש, דהווי מסקי אדעתיהו דלמא תחלה או תשתטה האשה, היה מתנה החתן על הכלה בפירוש שאם יארע כן, שאין זה בכללה של שבועה ושיהיה מותר לו לישא אשה אחרת, ואנן סהדי שלא היתה הכלה מקפדת בכך ולא הית' מעכבת לינשא לו אם היה החתן מברר שיחותיו אלה, כי לא תוהו בראה, וצערו של איש מרובה, והשוטה אין אדם יכול להתחבר עמה, שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואין כאן שום תקלה בענינים הללו מצדו של חתן, וכמעט הוא אנוס לישא אשה אחרת, ואין הכלה מקפדת על תנאים הללו כלל. ... אבל בנדון דידן כל הקלקלה והתקלה באה מצד החתן ברצונו והאשה נקיה ומום אין בה, והוא רוצה לגרש אותה על לא חמס בכפיפה, בעבור שנאה שנתחדשה בו... וכפי זה יש לומר שאלו החתן היה מברר שיחות אלו בשעת כניסתו לחופה שיגרש את אשתו בעבור שנאה שמתחדשת לו ושיפרע לה כתובתה, לא היתה הכלה מפויסת לינשא לו, וא"כ כשכבר נשבע החתן לכלתו, על דעת כלתו נשבע, שלא ישא עליה אשה אחרת כל עוד שלא נחלטו גירושיה לגמרי, ויש כאן אומדנא גדול' לאידך גיסא שחומר השבועה בתוקפו הוא עומד...

אכן נר' שאם יאריכו הימים של צער, ובמסתרים תסתר האשה זמן מרובה כפי אשר יראה בעיני ב"ד שארכו לו הימים, הנה כיון שצערו של איש מרובה ולא תוהו בראה, וא"א לתווח השלום ביניהם, נכון הדבר שיתירו לו ב"ד שבועתו, דכל כה"ג יש להתיר שבוע' זו אם יסכימו עמי רבנן סבוראי שמהם תורה ואורה יוצאה לעולם והם יבחרו ולא אני..."

וכתבו בעלי דעת הרוב בפסק הדין שהוא הדין לכאורה בנדון דידהו שארכו הימים שהאיש והאשה חיים בנפרד, דשפיר דמי לכפותה לקבל את גיטה. ודחו את הראיה מהגינת וורדים מתרי טעמי:

בנדון בתשובה שם יש טעם נוסף להיתר, שהאיש השליש לאשתו גט ביד שליח, והשלשה זו היתה כדין, שבמצרים, מקומו של הגינת ורדים, לא נהגו להשביע את האיש שלא לגרש בעל כרחו, ואילו בנדון בפסק הדין שם, האיש אינו יכול להשליש גט לאשתו ללא הסכמתה, שאנו משביעים את האיש שלא יגרשה בעל כרחו (כך ככל הנראה היה המנהג לדעת בעלי הפסק).

ובנדון בתשובה שם, האיש דר עם אשתו בביתו והאשה הרגילה איתו קטטות עד שנאלץ לעזוב, ואף שהוא גרם במעשיו לקנאתה של האשה, סוף כל סוף אין תקנה לדבר, ולאחר שארכו לו הימים, בית הדין התיר לו לשאת אחרת, ואילו בנדון בפסק הדין שם, האיש עזב את ביתו על אף שהאשה רצתה לחיות איתו בשלום.

וכתבו בפסק הדין שם, ששני החילוקים הללו הובאו בתשובת צל הכסף (ח"ב אבה"ע סי' י'). את הראשון הביא בשם מהר"י קובו, ודחאו, דמאי מהני הא דהשליש גט בהיתר, הא אכתי לא גרשה. ואת השני כתב מדעת עצמו במענה למה שכתב מהר"ש מאטאלון בתשובה, שיש לצרף את סברתו של מהר"א הלוי שהתיר את השבועה שנשבע האיש שלא לשאת אחרת לאחר שארכו לו הימים לטעמים אחרים שכתב בתשובה שם, ולכפות על האשה לקבל את גיטה. וכתב שסברת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מהר"א הלוי היא סברא חשובה, שהובאה בספר יד אהרן (אבה"ע סי' א' הגב"י ס"ק נ') בסתם ללא חולק. והצל הכסף חילק, שבנדון של מהר"א הלוי האשה הרגילה עם האיש קטטות, משא"כ בנדון של מהר"ש מאטאלון. וגם מהר"א הלוי בנדון שם לא פסק בהחלט להתיר על פי סברא זו.

והעתיקו בפסק הדין שם את מה שכתב הצל הכסף במסקנת דבריו, בלשון חריפה:

"סוף דבר בהא סלקינן ובהא נחתינן דהבעל הנז' אסור לגרשה בעל כורחה ולא לישא אחרת עליה, דאריה דשבועה חמורה רביע עליה, ואף גם זאת דעתיד ליתן את הדין על מה שמונע ממנה מצות עונה, דיצרה של אשה גם כן מרובה אלא שזה יצרו מבחוץ וכו', ואם יעלה בלב איש להתיר לבעל שבועתו עפ"י מה שכתב הרב וכו', חשיבא התרה לדבר עבירה, ושאם התירוהו אינו מותר, יעויין שם. וכיון שכן, המתירים הם בני נידוי."

עוד בפסק הדין שם, הביאו את מש"כ הגר"מ אליהו בפסק הדין הנ"ל, והוסיפו דברי כיבושין, שלא יעלה על הדעת שכל מי שיעזוב את אשתו לטובת אחרת יקבל פסק דין לחיוב גט והיתר נישואין לאחר זמן. ומה שכתב הגר"ח שם שכופים עד שיאמר רוצה אני, לאו היינו כפיה ממש, אלא שמשדלים בדברי פיוס ושלוש לשכנע את הצדדים להתגרש, אבל לא לכפות או אפילו להתיר לבעל לשאת אשה על אשתו מחמת שאפסו הסיכויים לשלום בית.

דעת המיעוט בפסק דין שיש להתיר לבעל לשאת אשה על אשתו. ודן במה שכתב הגינת ורדים, וכתב שאף החולקים עליו יודו בנדון שבפסק הדין שם, שהתברר בבית הדין שהאשה כלל אינה רוצה את בעלה, ועיכוב הנישואין נועד להשגת הישגים רכושיים.

אלו הדעות בפסק הדין שם.

ולאחר עיון נראה שגם לדעת הרוב שם, במקום שהתברר שהאשה אינה רוצה את האיש, שפיר דמי לחייבה לקבל את גיטה, ואם לא תתרצה, להתיר לאיש לשאת אשה אחרת. שהביאו שם את ביאורו של הגר"מ אליהו, ומשמע דס"ל כוותיה בביאור פסק הדין הנ"ל, שבמקום שהאשה אינה רוצה לבעלה שפיר דמי לחייבה, על אף שביארו בדרך אחרת את מש"כ הגר"ח, נראה דלדינא לא פליגי על מש"כ הגר"מ אליהו.

ביאור מחודש של הגר"ע בצרי בדברי הגר"ח

בפסק דין נוסף שניתן בביה"ד הרבני בירושלים בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ע' בצרי, מו"ח הרב מ' שרים, והרב ז' נ' גולדברג (פורסם בפסקי דין רבניים חלק י"ח עמ' 71 ואילך), בנימוקי הגר"ע בצרי (עמ' 80-81) נכתב שחידושו של הגר"ח מבוסס על יסוד שנכתב בפסק דין אחר, שאיש שאינו רוצה באשה ומעכב את הגט בגלל עניינים רכושיים, שפיר דמי לכפותו לגרשה, ואין זה גט מעושה, מפני שאין אנו כופים אותו על הגירושין שהוא רוצה בהם, אלא לוותר על תנאיו. והן הם דברי הגר"ח, שלאחר שחלפו י"ח חודש ונלאו מתוכי השלום, מסתבר שאין כאן רצון לשלום בית אלא להישגים אחרים, ושפיר דמי לכפות על האיש והאשה להתגרש, ואין כאן חשש גט מעושה.

גם לפי הביאור שבפסק דין זה, עילת הכפיה היא מרידתו של הבעל וחוסר רצונו באשתו, אלא שלביאור זה ההמתנה י"ח חודש נועדה לברר אם רצון הבעל באשתו או בהישגים רכושיים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דעת כמה מחברי ביה"ד הגדול שהגר"ח מיידי בהשתדלות להביא להסכמה לגירושין

פסק דין נוסף שעוסק בדברי הגר"ח ניתן בבית הדין הרבני הגדול בהרכב הדיינים הגאונים: הרב א' י' וולדנברג, הרב י' קולין והרב א' שפירא (פורסם בפסקי דין רבניים חלק י"ג עמ' 360 ואילך). בפסק דין זה הובעה עמדה שונה, שדברי הגר"ח הם כפשוטם, שפירוד ממושך הוא עילה לכפית גט, ודעתו זו היא דעה יחידאה. להלן דבריהם:

"הוה אומר שביה"ד האזורי... לא נתן חשיבות לעובדה שזה עידן ועידנים השלום לא שורר בין בני הזוג ולא מצא את זה כנימוק מספיק לחייב את האשה בג"פ. ובצדק, דאל"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, כל איש אשר ירצה מאיזה סיבה שהיא להיפטר מאשתו או יתן עיניו באחרת יעגנה כמה שנים ויבקש לחייבה בקבלת ג"פ הואיל ואין סיכוי לשלום."

אחר כך הציעו פירושים אחרים בדברי הגר"ח, וז"ל:

"שיסובכו את פני הדברים עד שיסכימו לכך, וזו כוונתו במש"כ "עד שיאמרו רוצה אני", היינו עד שיסכימו שניהם להיפרד זמ"ז בג"פ... גם ניתן לומר שהמכוון בדברי הגר"ח פ הוא רק היכא שבגלל המריבות שביניהם שני בני הזוג אינם מסכימים להזדקק זל"ז לחיי אישות, וכדכותב בלשון "וגם בינם לשמים", וגם ראה מביא מספר החסידים שמבואר שם היכא שלא יכול להזדקק עם אשתו כמוזכר גם בבאה"ט סי' קיט ס"ק ג'. וככה המדובר גם בשו"ת מהרשד"ם חאה"ע סי' קג שמסתייע בו החיים והשלום בתחילת דבריו שם, אבל היכא שצד אחד רוצה לחיות עם משנהו ורק הצד השני אין רצונו בכך, יודה גם הגר"ח פ שאין מקום לחיוב וכפיה לג"פ כל עוד אין עילה ממשית לזאת."

גם על פי פסק דין זה, אובדן הסיכוי לשלום בית אינו עילה לחיוב וק"ו שלא לכפיית גט, אלא אם כן הצדדים הגיעו למצב של מרידה הדדית, והם מסרבים לשמש זה עם זה, דאז יש עילה לחיוב וגם לכפיה.

אגב כך מציעים חברי ביה"ד פירוש נוסף להפניה של הגר"ח לספר חסידים, דהיינו למה שכתב בסי' שצ"א, והובא בבאה"ט (סי' קי"ט ס"ק ג') בלשון זו:

"איש שלקח אשה וכשפו אותן שאין יכולין לזקק יחדיו, ועסקו בשביל רפואה שנה או שנתיים או שלש ולא הועיל להם, עוון להם שיהיו יחדיו."

פירוש אחר בהפניה של הגר"ח הובא לעיל, וראה עוד להלן פירושים נוספים של מרן הראש"ל זצוק"ל בדברי הגר"ח.

בפסק דין נוסף שניתן בביה"ד הגדול (לא פורסם) יש מהלך מיוחד של הגר"א שרמן שליט"א בדברי הגר"ח, שהובא בכמה פסקי דין, שמוסיף נופך לפירוש שהובא לעיל בשם כמה פסקי דין קודמים, שהגר"ח לא התכוון לכפיה ממש אלא לשכנוע של האשה שתסכים לקבל את גיטה. להלן קטע מתוך פסק הדין שניתן ביום כ"ד ניסן תשע"א בתיק מס' 810532/2, בו ישנה התייחסות גם לשיטתו הידועה של הגר"ש דיכובסקי (בפסק דין שניתן בביה"ד הגדול שהצטרפו אליו הגר"מ אליהו והגר"י נדב) בעניין 'מות הנישואין':

"מכאן תשובה כנגד פסק הדין שציטט ב"כ המערערת, "שבהיעדר סיכוי לשלום בית אין לביה"ד ברירה אלא להטיל על שני הצדדים להתגרש. אין כאן אשמה חד צדדית, אלא קביעת עובדא שחיי הנישואין הגיעו לקיצן...". הגר"ש דיכובסקי קיבל קביעה עקרונית, כשצדדים גרים בנפרד מספר שנים,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עצם הפירוד מהווה עילה לגירושין בלי שיהיה צורך לבדוק מי מבני הזוג גרם "למות הנישואין" כהגדרתו. וכתב לבאר שיטתו זו בזה"ל:

"מות הנישואין – אני מרבה להשתמש במושג זה, כאשר ברור לחלוטין שבני הזוג לא יחזרו לשלום לעולם. הדברים אמורים בעיקר כשהבעל יצר קשר עם אשה אחרת ויש לו ממנה ילדים. גם אם כל האשמה מוטלת עליו, הרי בסופו של דבר אין מנוס מגירושין. אמרתי לא פעם, שקשה לי להאמין באהבה, כאשר בני הזוג נמצאים בפירוד במשך שנים רבות, וכל מפגשיהם הם בבתי דין ובבתי משפט. אם יטען צד זה או אחר לשלום-בית, בטענה כי הוא אוהב ועדין האהבה יוקדת בו, ארשה לעצמי לפקפק, אם "אהבה" היא בגימטריה "ממון" ("סולם" הוא בגימטריה "ממון" – כך שהממון יכול להעלות את האדם למעלה או להורידו למטה). אינני מתרשם מהצהרות אהבה לאחר שנות פירוד. במקרים כאלה, יש גם מקום לחיוב גט, משום שלאמיתו של דבר, אף אחד לא רוצה בשני. בנוסף, אינני סבור שבבני זוג המתדיינים ונמצאים בפירוד שנים, יש לערוך "חפירות ארכיאולוגיות", בכדי לבדוק מה קרה לפני שנים רבות ומי החל במריבות. יותר נכון לבדוק את המצב "באשר הוא שם", לפי מקומו היום, ואם היום שניהם אינם רוצים זכ"ז - גם אם הם מסווים את דבריהם בטענת שלום-בית - אזי יש מקום לחיוב גט".

שיטתו זו של הרב דיכובסקי, מהווה בסיס לתביעות בעלים שבגדו בנשותיהם ונטשו אותן לטובת אשה זרה. לאחר תקופת פירוד ביניהם, תבעו לחייב את האשה בגט, עקב עצם מצב הפירוד ו"מות הנישואין", ומרחיקים לכת בתביעותיהם לפוטרים ממזונותיה עקב חיובה בגירושין, כפי שנפסק בפסקיו בנושא זה, כך שלא הנחת לבת אברהם אבינו לשבת תחת בעלה...

לעומת זאת ב"כ המערערת, מבקש לחייב את הבעל על סמך דבריו של הרב חיים פלאג'... המעיין בדברי רבי חיים פלאג' הנ"ל, הנימוק שהביא אותו לפסוק שכאשר קיימת תקופת פירוד של ח"י חודשים יפרידו הזוג ולכופם לתת גט עד שיאמר רוצה אני, נמצא בדבריו המובאים לעיל, בו ציין כל שנראה לבית הדין שהיה זמן הרבה נפרדים ואין להם תקנה, אדרבא צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים אחד האיש ואחת האשה.

הרי שפסק שצריך להשתדל הרבה ולהפרידם זה מזה ולתת גט כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים אחד האיש ואחד האשה, לא עצם מצב הפירוד הוא הסיבה להשתדל ולהפרידם זה מזה בגט, אלא מצב הפירוד גורם שהן האיש והן האשה עלולים להיות חוטאים בחטאים רבים... על פי זה ברור שדבריו של ר' חיים פלאג' לכופם לתת גט עד שיאמרו רוצה אני, הם במסגרת החובה של בי"ד לכפות על המצוות לאפרושי מאסורא, להציל בני זוג אלו ממצב של חוטאים וחטאים, כלשונו... עיין במאמרי בקובץ כנס הדיינים תשס"ז בנושא פירוד ממושך בין בני זוג כעילה לגירושין (בירור בדברי הגר"ח פלאג' בספרו חיים ושלום) שהארכת בביור שיטתו.

בפסק דין נוסף שניתן בביה"ד הגדול חזר הגר"א שרמן על עיקרי דבריו, והסכים עמו הגר"ח איזרר זצ"ל. דעת המיעוט של הגר"צ בוארון שליט"א היתה שיש לפרש דברי הגר"ח כפשוטם, שיש לחייב ואף לכפות במצב של פירוד שאפסו הסיכויים לשלום בית.

ואולם, בספרו שערי ציון (סי' ו') בשני מקומות נראה שהוא סובר שדברי הגר"ח נאמרו באופן שיש עילה לחיוב וכפית גט. שדן שם באורך וברוחב בדעות הפוסקים בדינא דמורדת הטוענת מאיס עלי, וכתב שמוטל על ביה"ד שדן בעניינים של חיוב וכפיה בגט לתת דעתו לפרצת הדור,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולתקלות שעלולות להיגרם מהשארית איש ואשה שנפרדו במצב של נישואין, ועל אף שבעלמא חוששים בחיוב וכפיית גט לדעת המחמירים, במצב של פירוד שפיר דמי לסמוך על דעת הגאונים והראשונים שסוברים במורדת דמאיס עלי שכופים על הבעל לגרש. והביא ראיה מהגר"ח שפסק לכפות על האיש לגרש במקרה של פירוד ארוך, כי חשש לתקלות שיגרמו מהמצב של הפירוד.

ואת"ל שלדעת הגר"צ הפירוד עצמו הוא עילה לכפיית גט, מה הראיה שהביא מתשובת הגר"ח, אלא שפשיטא ליה לגר"צ שגם בגוונא דהגר"ח יש עילה לחיוב וכפיית גט, אלא שהיא לא מוסכמת, ובכל זאת הורה הגר"ח בכוחא דהיתרא לכפות על האיש לגרש משום שחשש מקלוקל הדור.

פסק דין נוסף של ביה"ד הגדול מיום ט"ז טבת תשס"ט (לא פורסם), מפ"כ של הגר"ח איזרר זצ"ל שמבאר את דברי הגר"ח בדומה לביאורו של הגר"א שרמן שליט"א. להלן קטע מדבריו:

"טיעונו של הבעל שפירוד ממושך הם עילה לחיוב גט אינם מקובלים עלינו. האשה לא מפסידה שום זכות מזכויותיה מחמת חוסר הסיכוי לשלום בית. חוסר סיכוי לשלו"ב גורם שביה"ד לא יתעסק בהשכנת שלו"ב ולא יבזבז את זמנו לכך. אולם מאידך, כל עוד אין עילות גירושין, האשה אינה מאבדת שום זכות מהזכויות המגיעות לאשה... גם דברי הר"ח פאלאג'י לא באו לחדש כפיה שלא נזכרה בש"ס ובראשונים, לא לגבי האיש ולא לגבי האשה (במקום שיש חדר"ג או שיש מנהג שלא לגרש בע"כ). כל דבריו אינם אלא הוראה לבי"ד להשפיע בדברים ובדיבורים וללחוץ באופן מוסרי, אבל אין בדבריו כפיה משפטית או פסיקה של הפסד זכויות כלל, וכך נהגו דיני ביה"ד בגדול מקדמת דנא."

הביאור של הגר"א שרמן והגר"ח איזרר בדברי הגר"ח פלאג'י אינו סותר את הביאור של ביה"ד הגדול בפסק הדין של הגריש"א ובית דינו, ושפיר דמי לפרש את דברי הגר"ח בכמה אנפי כדלעיל.

הגר"ח איזרר שנה את משנתו זו בפסק דין נוסף שניתן בביה"ד הגדול (תיק מספר 175021/1) שם כתב על דעת הגר"ש דיכובסקי שליט"א בזו הלשון: "זו גישה פסולה ויש להרחיק גישה זו כעיקרון."

דעת הגר"צ אלגברלי שהגר"ח מיירי באיש ואשה שהזוגיות שלהם התרוקנה מתוכן

מאידך, דעת הגר"צ אלגברלי שליט"א באותו פסק דין, בלשונו:

"שכאשר בטלו התנאים המינימאליים לשיקום שלום הבית בין בני הזוג, ואפילו שהמדובר באשמת הבעל שנתן עיניו באחרת, מכל מקום אין איסור לגרש אשה ראשונה כאשר קבלה כל המגיע לה... ובנוסף לכך תקבל את מלא כתובתה..."

וציין לדברי התעלומות לב, וכתב:

"ולשאלה הנשאלת כיצד מתיישב האמור עם המנהג שלא לגרש אשה בעל כרחה, נראה לי שהמנהג מתייחס למצב רגיל ולא למקרים חריגים הדורשים טיפולו של ביה"ד... עיין שו"ת חיים ושלום."

בפסקי דין אחרים השתמש הגר"צ בנוסח אחר, שהנישואין התרוקנו מתוכן בן-זוגי, שמשמעותו, שאבד המרכיב האישי רגשי שקיים בין בני זוג, שהפכו לשני זרים. בעל פה שמעתי מהגר"צ שמצב כזה עונה על ההגדרה ההלכתית של מאיסות הדדית, לא כי בן זוג אחד אינו יכול

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לחיות עם בן זוג אחר, אלא מפני שהמצב ביניהם אינו מאפשר זאת. גישה זו של הגר"צ אלגרבל'י ממצעת בין הגישות של הגר"ש דיכובסקי והגר"ח איזרר והגר"א שרמן, לפיה, אי אפשר להכריז על מות הנישואין רק עקב כך שבן זוג אחד החליט שלא יחזור לחיות עם בן זוגו ויהי מה, מאידך, אי אפשר להותיר בני זוג נשואים רק כי בן זוג אחד מצהיר שהוא מוכן לחזור לשלום בית, כאשר בית הדין מתרשם שלא נותר דבר מהקשר הזוגי, ובני הזוג הם כמו שני זרים, על אף שבן זוג אחד מוכן לעשות את מה שנדרש על מנת לשקם קשר זה, ביה"ד דן את בני הזוג באשר הם שם, לפי מקומם ושעתם, ואם באותו מקום אין עוד קשר זוגי, יש לדונם כאיש ואשה המואסים זה בזה, ואין להאריך את הזמן ולהמתין לניסיון של אחד מהם לשקם קשר זה.

שבתי וראיתי בפסק דין של ביה"ד ת"א (תיק מס' 1006959/1), בנימוקי הגר"י בן מנחם שליט"א, שהשיג על דברי הגר"צ, וטען שגם אם נאמר שאין מניעה לגרש אשה בעל כרחיה כאשר בטלו התנאים המינימאליים לשיקום שלו הבית, אכתי אין האשה חייבת לקבל את גיטה. גם את"ל שאין באשה כזו איסור לגרש אשה ראשונה, דהיא כמו אשה שניה ד"אם שנא שלח", אכתי אין לחייבה לקבל את הגט. וציין שם לדברי הרשב"ש (סי' תי"א) הנוב"י (תניינא, אה"ע סי' ק"י) וההפלאה (קו"א סי' ע"ז אות ג') שכתבו שאף באופן שאין מניעה שהאיש יגרש את האשה בעל כרחיה, האשה אינה משועבדת לקבל את גיטה, וביה"ד אינו כופה אותה לעשות כן, ודלא כב"מ (סי' קט"ו סו"ס ד') שכתב שהאשה משועבדת לקבל את גיטה. וכך גם כאשר אבד הסיכוי לשלום בית, לא התחדש חיוב על האשה לקבל את גיטה.

עוד ציין שם לתשובת מרן הראש"ל זצ"ל (אה"ע ח"ג סי' י"ח אות י"ג) שעוד ידובר בה רבות להלן, שדן בדברי הגר"ח ומצא להם מקור בדברי הרמ"א ביו"ד (סי' רכ"ח) באשה שטוענת מאיס עלי, משמע דלא ניחא ליה כמש"כ הגר"צ ועוד אחרים שעצם הפירוד הוא עילה לחיוב בגט.

אולם כפי שכתבתי, הגר"צ לא מיירי רק באיסור לגרש אשה ראשונה, אלא בעילה לחיוב בגט מן הטעם שהאיש והאשה הפכו לשני זרים, ונוצר מצב של מאיסות הדדית, כמו איש ואשה בעלמא שאין ביניהם דבר, דאז גם אם אחד מהם אומר שהוא מוכן לחדש את הקשר, לא שומעים לו, דכעת יש מחיצה של זרות שמפרידה ביניהם, ואין זה שייך כלל לדברי הפוסקים הנ"ל דמיירי במקום שאין עילה לחיוב בגט.

דעת הגר"נ רוזנטל ובית דינו (בחיפה) שרצון הדדי בגירושין באשמת אחד הצדדים אינו עילה לגירושין

פסק דין נוסף באותו עניין ניתן על ידי ביה"ד הרבני בחיפה, בהרכב הדיינים הגאונים: הרב י' נ' רוזנטל, הרב י' הדאיה והרב ב' רקובר (פורסם בפסקי הדין הרבניים חלק ז' עמ' 108 ואילך), שנקבע בו במפורש שאין לחייב את האשה בגיטה על אף שהיא אינה רוצה עוד בבעלה.

נעתיק קטע מפסק הדין:

"הדין כעת הוא שוב בתביעת הבעל לחייב האשה בקבלת גט וזה לאחר שביום כ"ד בסיון תשכ"ג ניתנה על ידינו החלטה כדלהלן:

"אין בחומר הראיות שבידי הבעל, כדי לחייב האשה לקבל גט אם אין רצונה בכך, ומה גם שבמשך כל הדיונים הצהירה שרצונה בחיי שלום. אמנם בין יתר הטענות טוען הבעל כי היה מצידו ניסיון לחזור לבית לפני כשנתיים והאשה לא איפשרה לו לחזור, לא הוברר שאמנם הבעל עשה צעד זה בדרך הנכונה, דהיינו פיוס האשה והודעה מוקדמת על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רצונו לחזור אליה, ואף אם נכונים דברי הבעל שהאשה התנגדה שיחזור לדירה, אפשר להבין התנהגותה בגלל המרירות שהצטברה בלבה במשך כל השנים..."

פסה"ד אושר ע"י ביה"ד הגדול לערעורים.

תביעתו החדשה של הבעל מבוססת על שתי עילות עיקריות: (א) כבר עברו עשר שנים של פירוד ביניהם ואין כל סיכויים לשלום לכן יש לחייבה בגט... בנוגע לעילה א' כבר פסקנו כמה פעמים שאפילו אם אין סיכויים לחיי שלום אין לחייב הצד שכנגד לקבל גט אם הוא אינו אשם במצב שנוצר.

ולפום ריהטא משמע שלדעת בעלי הפסק גם אשה שאינה רוצה את האיש במוחלט, אם היא לא אשמה במצב שנוצר, היא אינה נחשבת מורדת ואינה חייבת לקבל את גיטה. וכן נראה ממה שכתבו שאשה שאינה מקבלת את בעלה בגלל המרירות שהצטברה בלבה אינה חייבת להתגרש. ואפשר לדחות דמיירי באשה שבעלה יכול לפייסה, דאם אינו יכול לפייסה, הוויא מורדת וחייבת לקבל את גיטה. אמנם ממה שכתבו דאין לחייב את האשה בגט אם אינה אשמה במצב שנוצר, משמע להדיא דבעלי הפסק פליגי על פסק הדין הנ"ל, ולשיטתם לא אזלינן בתר השתא, ולא אכפת לן כלל אם האשה מוכנה לקבל את בעלה באיזה תנאי אם לאו, אלא אזלינן בתר מעיקרא, ואם האיש אשם במצב, האשה לא תחויב לקבל את גיטה בכל אופן.

דעת הגר"ח ש רזנטל ובית דינו (נתניה) שלפי הגר"ח יש מצוה לשמוע בקול חכמים ולגרש

פסק דין נוסף ניתן בבית הדין בנתניה בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ח' ש' רזנטל, הרב צ' בוארון והרב מ' מ' פרבשטיין (פורסם בפסקי דין רבניים חלק כ"ב עמ' 236 ואילך. ע"י שם שגם חברי ביה"ד הגדול הגר"י זמיר והגר"ש שפירא הצטרפו להחלטה הדוחה בקשה לשינוי פסק הדין). הגר"ח ש' שכתב את פסק הדין, פותח בהבחנה מעניינת בין שיטת המשפט הדתית לשיטת המשפט החילונית. השופט הדתי צריך לדון דין אמת ולקבוע מה נכון או לא נכון לעשות, גם אם אין בידו לאכוף את פסק הדין, את האמת יש לומר. השקפה זו יש ליישם בתביעות שלום בית, שעל אף שלא ניתן לאכוף פסק דין שמחייב את בני הזוג לחזור לחיי שלום, אל לו לביה"ד להימנע ממתן פסק דין כזה. יסוד ופינה להשקפה זו יש בפסק דין שניתן בביה"ד הגדול בהרכב הדיינים הגאונים: הרב י' ש' אלישיב, הרב א' גולדשמידט והרב ש' ישראלי שצוטט בפסק הדין:

"פשוט הוא הדבר שבעל דין המגיש תביעה זכאי הוא לפסק דין בתביעתו, או לחיוב או לשלילה, הפסקת הדיון מטעמים כגון אלו שבהחלטה הנ"ל, תתכן רק בתור החלטת ביניים, בגדר עצה לבעלי הדין לשם ניסיון למציאת דרך לפתרון של הסכסוך, אולם אין החלטה כגון זו יכולה לבוא במקום פסק דין לגוף הענין, כאשר אחד הצדדים אינו מוכן לקבל את העצה הטובה."

לגופו של הנדון שם, שהאשה תבעה שלום בית על אף שבעלה נטש אותה וחי עם אחרת שילדה לו ילד, נכתב בפסק הדין ביחס לטענת ב"כ האיש המשיב:

"והאריך להוכיח שבעל העוזב את אשתו והולך "לחיות" עם אשה אחרת ועוד מביא ממנה ילד נעשה "מאוס" בעיני האשה, וכתב דכמו באם האשה זינתה יכולה להשאר תחתיו ואין חשש שיבוא עליה משום שהוא "שונא אותה ומאוסה בעיניו (רשב"א בשו"ת ח"א סי' תתמ), למדנו איפוא, שמעשה זנות של אשה הופך אותה להיות שנואה ומאוסה, וממילא גם בעל ההולך "לחיות" עם אשה אחרת הופך להיות מאוס בעיני האשה, וכמו שבאשה שזינתה, הבעל לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יבוא עליה משום שהיא מאוסה עליו, כך יש לומר בבעל שהלך לזנות עם נשים אחרות שאין לחוש שאשתו ("החוקית") תסכים לחיות עמו חיי אישות משום שהיא מאוס עליה, וממילא זו אומדנא דמוכח כשאומרת שרוצה שלום בית שאין דבריה כנים, וזה טכסיס ותחבולה לקבל מזונות או להפיק טובת הנאה אחרת מזה. ויש לדחות ההשוואה הנ"ל, שהרי באשה שזינתה יש ענין של איסור, ואף בחוגים שאינם שומרים מצוות, מגונה זנות של אשה יותר מזנות של גבר, ועוד שהרי אשה לבי תרי לא חזיא."

להלן נביא את דעת הגר"א אטלס שמסכים עם ההנחה של ב"כ האיש שאשה אינה מוכנה לקבל איש ששירך את דרכיו. ובעלי הפסק שסברו שהאפשרות של שלום בית אינה נשללת מצד האשה ותביעתה כנה, דנו מה מוטל על ביה"ד לעשות בנסיבות כאלה, שברור שהצדדים לא יחזרו לחיי שלום. ובמקרה שנדון שם, שהאיש המשיך בחייו עם בת זוג אחרת והאשה אינה מוכנה לקבל את הגט, פשוט לבעלי הפסק שאין להתיר חדר"ג ולחייב את האשה להתגרש או להתיר לאיש לשאת אשה על אשתו, שאין לגירושין משמעות מעשית אלא רישומית בלבד. אולם, במקרה שהאיש ממתין לגירושין כדי להינשא בשנית כדמו"י, מצאו בעלי הפסק בתשובתו של הגר"א הרצוג (שם סי' קל"ו) הבחנה בין איש כזה שמבקש באמת ובתמים לשאת אשה ולהוליד בנים, שאם ביה"ד מתרשם שלא מתדר להם יחד, יש לדון ולהתיר לו לשאת אשה על אשתו, לאיש פרוץ שחי עם אשה ומבקש להסדיר את מעמדו הרשמי כנשוי.

אחר הדברים האלה, השיגו בעלי הפסק על מה שכתב הגר"א הרצוג שם, שהדברי מלכיאל פליג על חידושו של הגר"ח פלאג"י בבני זוג שחיים בנפרד זמן רב ונלאו מתווכי השלום שכופים עליהם להתגרש, וכתבו שהרב הרצוג לא עיין בדברי הגר"ח בתשובותיו שם, דלא מיירי בכפיה על ידי ביה"ד אלא בהשפעה של ביה"ד ובכוח המוסרי של צו ביה"ד המורה להם להתגרש. וזה תו"ד:

"... הרי בהכרח שהכוונה כפיה בדברים וכמו שהוכחנו מלשונו, וכמו שמדגיש בקטע המצוטט לעיל "דהה"נ לאידך גיסא כשיהיה הענין דהאשה אינה מרוצה מבעלה שיעשו גם המה כסדר הזה להאריך הזמן ולמנות מתווכי השלום בניהם... ", דוק בלשונו "כסדר הזה" דווקא האמור בחלק א' גבי מקום שהאשה מסרבת לקבל גיטה שהכפיה היא בדברים וכנ"ל, ולא כל שכן הוא שבמקום שהבעל מסרב לתת גט הכפיה תהיה רק כפיה מוסרית של פסק דין של ביה"ד שצריכים לגרש, ואז ישנה מצוה לשמוע דברי חכמים, אבל מעולם לא עלה על דעת רבי חיים פלאג"י לכוף בכה"ג. היוצא מכל זה שאין לצרף דברי רבי חיים פלאג"י אפילו כסניף לענין הנדון שלפנינו."

והנה, בעלי הפסק לא הסבירו למה התכוונו כאשר כתבו שיש מצוה לשמוע דברי חכמים. דאם כוונתם שחלה חובה על האיש והאשה לקיים את מצוות חכמים ולהתגרש, מדוע לא כופים על כך, הא עיקר דין כפיה בגט הוא משום שמצוה לשמוע דברי חכמים, כדאיתא בגמ' ב"ב (מ"ח ע"א) וברמב"ם (הל' גירושין פ"ב ה"כ). ובעל הישכיל עבדי (ח"ז סי' צ"ו) אף חידש על יסוד זה תקנה למקרים שאין עליה בדין לכפות על האיש לגרש, שביה"ד יורה לרשויות לאכוף על האיש לציית לביה"ד שפסק שעל הצדדים להתגרש, ולא משום שהאיש הוא מאותם שאמרו חכמים שכופים עליהם לגרש, אלא משום שביה"ד קבע שזו תקנתם, ומצוה לשמוע בקול חכמים. והאריכו לדון בזה בספר כפיה בגט בהוצאות אוצה"פ (אות פ"א), ומצאו לו חבר באחרונים. אמנם, דברי הישכיל עבדי לא התקבלו לא להלכה ולא למעשה, וטעם הדבר הוסבר בספר הנ"ל על פי מה שכתב החת"ס בתשובה (ח"מ סי' קע"ז) שיש בדיני התורה חוקים ומשפטים, ויש הבדל בין כפיה על חוקים, שהיא מוחלטת, לכפיה על משפטים שבה שוקלים את זכותו של האיש שכופים עליו לציית

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדין בממונו במקרה של הוצאת ממון, ובאשתו במקרה של כפיה על גט, ובאותם מקרים שלא אמרו לכפות על האיש לגרש, אף שיש מצות חכמים שיגרש, לא כופים על כך.

והוא הדין במצוה זו שחידשו בעלי הפסק, שמצווים על האיש והאשה להתגרש, אך לא נוקטים נגדם בשום צעדי כפיה. כמו שכתבו בקטע קודם, בלשון זו:

”ובע”כ צריך לומר שהכוונה ”כפיה” פירושו השפעת ב”ד בדברים ובכח המוסרי של צו ב”ד, מה שמקובל היום בבתי הדין לפסוק שמצוה עליהם לגרש, ובאנשים או נשים שנשמעים לבי”ד הוי זה כפיה...”

כלומר שהכפיה היא מעצם ההוראה ההלכתית שעליה להתגרש, אך אין להפעיל אמצעי כפיה מכל סוג שהוא.

דעת התעלומות לב וחכמי דורו של הגר”ח שמחייבים אשה לקבל את גיטה בכפוף לקבלת פיצוי
אחר הדברים האלה, העירו בעלי הפסק שבני דורו של הגר”ח הורו להדיא לחייב את האשה לקבל את גיטה כאשר אבד הסיכוי לשלום בית. והעתיקו מתשובת תעלומות לב לר”א חזן (ה”ב אה”ע הל’ גיטין סי’ א’) שכתב בסוף דבריו וז”ל:

”ואחרי ככלות פסק דיני זה (סיון תר”מ) נתוועדנו יחד עם הרבנים דייני מתא הע”י וקרינו ושנינו כל האמור בענין הנכתב והנחתם בפנקס ב”ד הצדק ההסכמה הזאת וז”ל: אנחנו אלה פה באים עד”מ רבני ודייני עיר עז לנו טראבלס המערב יע”א, הסכמנו יחד הסכמה גמורה ככל תוקף וחוזק ההסכמות דנהיגי בישראל, לבלתי תת רשות לשום אדם לגרש את אשתו הא’ (הראשונה) שלא ברצונה, אלא א”כ שהתה עמו י’ שנים ולא ילדה וכו’ וכיוצא שאז כתורה יעשה, אבל בלאו הכי אין להב”ד להזקק לתת גט, אך שאם יראו הב”ד שהבעל איננו שומע בקולם וכו’ והב”ד יבינו בחכמתם שא”א לשניהם לדור עוד במקום אחד, כי אז כדי שלא להניח האשה עגונה אלמנות חיות והאיש ג”כ שרוי בלא אשה, יזדקקו הב”ד לתת גט בתנאי שמלבד סכי כתובתה נדונייא ותוספת שישלם במעות מדודים בעין, עוד זאת יתן לה פיוס שתות נוסף על כתובתה וכו’”.

ובעקבות דבריו נהגו בהרבה בתי דין בדור שלפנינו, כפי שמובא בפסקי הדין מאז, (ראה אוסף פסקי דין של הרבנות הראשית לארץ ישראל, בית הדין הגדול לערעורין, ורהפטיג ח”א וח”ב).

והשיבו בעלי הפסק בלשון זו:

”והיה מקום לומר שכל התקנה הזו נאמרה לעדות המזרח שלא קיבלו החדר”ג, ובכה”ג שלא איתדר להו וביה”ד מבינים בחכמתם שא”א להם לדור יחד, ביה”ד נזקק להם, ואם הבעל יפצה האשה בפיצויים כראות עיני ביה”ד, התירו את המנהג שלא לגרש אשה בע”כ או שלא לישא אשה על אשתו, אבל לא במקום דנוהג חרמו של רבינו גרשום, אמנם בפסקי דין הנ”ל לא מחלקים כן.

... אך מכל מקום י”ל שהרי כל התקנה של הפיצויים היתה ”כדי שלא להניח האשה עגונה אלמנות חיות והאיש ג”כ בלא אשה” (לשון התעלומות לב), אבל בנידון דידן שהבעל גר עם אשה אחרת ויש לו אפי” בן ממנה, לא עלה על הדעת שישליש פיצויים ונתיר לו לגרש בע”כ או לישא אשה על אשתו...”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלומר, שגם בעל התעלומות לב וחבריו, לא התירו לאיש לגרש את אשתו בעל כרחו או לשאת אחרת באופן שהוא כבר חי עם אחרת ואינו עגון, וגם באופן שהוא עגון, לא התירו במקום שנוהג חדר"ג. אמנם בפסקי הדין שהביאו את דברי התעלומות לב לגבי פסיקת פיצויי גירושין, לא חילקו בין מקום שנוהג חדר"ג למקום שאינו נוהג חדר"ג.

ומכלל הטעמים הללו, דחו בעלי הפסק את תביעת הגירושין. ברם, במסקנתם אישרו שעל פי פסק התעלומות לב וחבריו, שפיר דמי לחייב אשה לקבל גט בכפוף לקבלת פיצוי הולם, וחזרו בהם ממה שר"ל דהיינו דווקא במקום שלא נוהג חדר"ג, מפני שבפסקי דין קודמים לא חילקו בכך.

ואנו נוסיף שבתעלומות לב שם מסתמך על דברי הגר"ח שהוא שאר בשרו, אלו דבריו:

"מכל מקום נראה לי שאם בא בטענה שנמאסת בעינו, ראוי לביה"ד לעשות דרך בקשה, אולי הוא כעס עובר וישוּבו להיות לאחדים, ואם עבר זמן זמנם, והרב הגדול שארינו ז"ל בספרו חיים ושלום נתן קצבה ח"י חודשים, "והכל לפי ראות עיני הדיינים" היושבים על מדין, ובעין שכלם המה יראו כי עדיין עומד במרדו ואין שניהם יכולים לדור במקום אחד, ראוי "לחייבו" "ולפייס" את אשתו במתן דמים ולהזדקק לתת גט."

מוכח כמסקנת בעלי הפסק, שהגר"ח כתב את דבריו גם במקום שנוהג חדר"ג, כמו שמבואר בתשובתו בח"א סי' א' שהועתקה לעיל.

דעת הגר"א הרצוג שפוסקים כתובה ופיצויים לאשה שחיה בנפרד מבעלה תמורת הגט

והנה היסוד שמובא בתשובת תעלומות לב, שביה"ד פוסק שהאיש חייב לפייס את אשתו במתן דמים, מובא גם בתשובת הגר"א הרצוג שכתב בספרו (אה"ע סי' קל"ג) כדברים האלה:

"סוף דבר הנראה לי שלפי שורת הדין היה לנו להמשיך את פסק הדין של המזונות עד שישבר יצרו הרע ויכנע. אבל שבתי והתבוננתי שגם בשבילה, אם תקבל איזה פיוס הוגן, מוטב להיפרד מבן אדם זה בגט פיטורין כדת משה וישראל, אבל לא בדרך שפסקו הבית דין, שיהא חוטא נשכר. והנה טענת הדלות שהוא טוען איננה ברורה לי לגמרי... ואולם עכשיו שנפלה לו ירושה מאמו, ולפי האומד היא שווה... ובהיות שנתברר שיש לה הכתובה על סך יותר משלש מאות ל"י, הרי דעתי בהחלט שאנו חייבים לפסוק לה כתובה ופיצויים הרבה הרבה יותר ממה שפסקו לה הבית דין בדרגא א'..."

ברם, לפי שיטתו, הפיצוי אינה משנה את הדין האישי ואינו עילה לחייב את האשה בגט אלא אמצעי בלבד לשכנעה לקבל את גיטה, ואילו לדעת התעלומות לב, הפיצוי הכספי מכריע את הכף לטובת חיוב האשה בגט, דעיקר הטעם דאין מחייבים אותה הוא כדי שלא יצא חוטא נשכר, והנה החוטא נענש על מעשיו.

נפקא מינה נוספת בחידושו של הגר"א הרצוג, שכאשר האשה מסכימה להתגרש תמורת פיצוי הגון, תו ליכא למימר שכל רצונה לנקום באיש, ואין דנים אותה בדין מורדת כמש"כ בפסק הדין הנ"ל של ביה"ד הגדול (שפורסם בפסקי הדין חלק ז). כ"כ בפסק דין שניתן בביה"ד בתל אביב בהרכב הדיינים הגאונים: הרב א' הורביץ, הרב נ' בן שמעון והרב א' צ' שיינפלד (פורסם בפסקי הדין חלק י"ג עמ' 275).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם, ברור שעצם בקשת הפיצוי אינה שוללת לחלוטין את האפשרות שהאשה אינה רוצה בבעל אלא בנקמה, אלא מערערת אפשרות זו, דאפשר שהיא רוצה בבעלה ומתנגדת לגירושין על אף שאפסו הסיכויים לשלום בית מפני שהיא דורשת פיצוי. דבכה"ג, עצם ההתעקשות שלא לקבל את הגט על אף שאין סיכוי לשלום בית אינה הוכחה שהאשה מונעת מיצר נקמות, אבל כאשר ביה"ד מתרשם שהאשה כלל אינה רוצה את בעלה, דרישת הפיצוי לא תשנה התרשמות זו.

ומצאנו בפסק דין שניתן בביה"ד הגדול בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ש' שפירא, הרב צ' לוז והרב ד' אדרי (כתיק מס' 1290362/1) שהורו למעשה להחמיר עם איש שנשטש את אשתו מהטעם הנ"ל בתעלומות לב, שלא יהא חוטא נשכר. שכתבו שם, שגם באופן שהצדדים אינם רוצים זה בזה, ביה"ד לא יחייב את האשה להתגרש לאלתר עד לאחר שיסתיימו הליכי הרכוש, כדי שהאיש שנשטש את האשה לטובת אחרת וגרם במעשיו לפירוד, לא יצא נשכר.

והדרינו לדברי התעלומות לב שמתייחס לדברי שאר בשרו הגר"ח פלאג"י, ובדבריו הקצרים שולל לחלוטין את הפרשנות של בעלי הפסק ועוד מחשובי הדיינים בדברי הגר"ח שלא דיבר על כפיה ממש לגרש אלא על עצה והדרכה. הרי התעלומות לב היה בן דורו ושאר בשרו של הגר"ח, וכתב להדיא שלדעת הגר"ח ראוי לחייבו ולפייס את אשתו במתן דמים ולהזדקק לתת גט. ודוחק לפרש דלחייבו היינו את האיש בממון, ועל ידו לפייס את האשה לקבל את הגט מרצונה, דאיזה חיוב יש כאן, אם לא יתרצה לשלם ביה"ד לא יזדקק לו לסדר את הגט, אלא ע"כ חיובו על הגט קאי שמחייבים את מתן הגט ומפייסים את האשה בדמים על כך שחויבה לקבל את הגט.

דעת הרש"י כהן ובית דינו (חיפה) שלפי הגר"ח אפקעינהו חכמים לקידושין במקרה של פירוד ממושך
פסק דין נוסף ששו"ט בקצרה בדברי הגר"ח ניתן בבית הדין בחיפה בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ש' י' כהן, הרב מ' א' אוריה והרב ח' ש' שאנן (פורסם בפסקי דין רבניים חלק ט"ו עמ' 145 ואילך). ראשו ורובו של פסק הדין עוסק בכפיית גט על איש שאשתו טוענת מאיס עלי באמתלא מבוררת בצירוף עילות כפיה נוספות. בין השאר דנו שם בצירוף דעת הפוסקים שסבורים דדין אפקעינהו רבנן לקידושין לא בטל לאחר חתימת התלמוד, ושפיר דמי לצרפו כטעם נוסף לכפות גט. וכתבו את הדברים הבאים:

"ויתכן שע"ז סמך הגאון ר' חיים פלאג"י בשיטתו המפורסמת (שו"ת חיים ושלום ח"ג סי' ל"ה ועוד מפורש בס' קי"ב) שאחרי שמונה עשרה חודש (כמק"א כתב שנה או שנתיים של פירוד גמור ביניהם) יש לכפות הגט וכמ"ש דבמקום שאין חיי אישות מפני הדחק, כבמומר, שייכת הכפיה וההפקעה, ג"כ בזוג שנתפרד פירוד גמור יש לסמוך על זה בשעת הדחק. (מקור הזמן של י"ח חודש עיין בנוסח תקנות רגמ"ה שבאנציקלופדיה תלמודית כרך ט"ו)."

זה פירוש חדש בדברי הגר"ח, שחידושו שכופים על האיש והאשה להתגרש הוא כפשוטו, וטעמו משום אפקעינהו רבנן לקידושין, במקום שאין תוחלת לנישואין ויש חשש תקלה. ברם, נראה שבעלי הפסק לא סמכו על צירוף זה אלא כסניף קל לטעמים העיקריים שכתבו שם לחייב ואף לכפות גט.

יש בפירושו זה הצעה להסבר דברי הגר"ח שקצב י"ח חודש, על פי תקנת רבנו גרשום, שאיש שנודד מביתו, לא ירחיק יותר מי"ח חודש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דעת הגר"מ עמוס שמצרפים את הגר"ח לטעמים אחרים חשובים לחייב בגט

בירור נוסף בדעת הגר"ח פלאג"י, בשיעורו של חבר ביה"ד הגדול הגר"מ עמוס שליט"א, שנמסר בכנס הדיינים התש"ף ופורסם בספר הכנס. בפתח דבריו כותב הגר"מ עמוס שמעיון בדברי דייני ישראל לדורותיהם עולה שגדולי הדיינים שהביאו את דבריו לא פסקו הלכה כמותו, לכל היותר צרפוהו לסניף לפסק הדין⁷. וכתב שזהו מנהג בתי הדין, וכך נהגו בכל הדורות. ודן בהרחבה בדבריו ובדברי האחרונים שהביאם בתשובתו דמיירי באופן שיש עילה לחיוב בגט.

עוד שם, הביא את דברי ספר חסידים שהגר"ח כוון להם בתשובתו, שלדעתו ולדעת חברי ביה"ד הגדול בפסק הדין הנ"ל שפורסם בפסקי הדין חלק י"ג, הם הדברים שכתב בסי' תקי"ז וז"ל:

"יש שמאבד את עצמו מזה העולם ומן העולם הבא... כגון שאינו יכול לשמש ולהזקק עם אשתו כמה שנים ומכושף... וכן מי שהוא עם אשתו ולא ילדה לו ואינו נותן גט נאבד מן העולם הזה ומן העולם הבא, ואם היא מעכבת או הקרובים כולם חוטאים. ומכאן למד הגר"ח שאסור לעכב את הגירושין במקום שחובה לגרש, ומי שעושה כן ומי שמסייע בידו חוטא, ויש עונש משמים."

ושם מיירי במי שחייב לגרש את אשתו מפני שאינו יכול לשמש או שלא ילדה לו.

עוד שם, העתיק דברי הגר"א חזן שכתב על פי הגר"ח שמחייבים את האיש לפייס את האשה במעות שתסכים לקבל את גיטה. ותמה, אם יש חיוב בגט, מדוע עליו לפייסה?

ובאמת לא ידעתי, הן בנדון שם הפירוד אינו באשמת האשה שהאיש מאס בה, ומדוע שיכפו על האשה לקבל את גיטה אם ניתן לשכנעה בדרך אחרת? כמו שכתב הגר"ח שם שעושים כל טצדקי כדי שהאיש והאשה יתגרשו. וטצדקי זה לחייב את האיש בממון הוא הדבר הנכון לעשות במקרה זה, כפי שפסק התעלומות לב במקום אחר, ודבריו הובאו בכמה פסקי דין, שיש לפצות אשה שמקבלת את גיטה בנוסף לתשלום כתובתה, אין בכל זה סתירה לפשטות דברי הגר"ח שכתב שפירוד הוא עילה לגירושין.

עוד שם, ציין שהגר"ח לא קבע כלל שפירוד הוא עילה לגירושין, אלא כתב שהכל לפי ראות עיני הדיינים, ופשוט, שכאשר הדיינים רואים שחיוב בגט בעילה של פירוד יגרום לפירצה שאנשים יעזבו את נשותיהם, ימתינו י"ח חודש ויתבעו שיחייבו את האשה לקבל את גיטה.

עוד שם, ציין לדברים שכתב בפסק דין שניתן בביה"ד הגדול בהרכב שבו השתתפו מלבדו, הגר"א היישריק והגר"א שינדלר שליט"א, ששבו על מה שבעיניהם הוא פשוט וברור, שגם את"ל שהגר"ח חידש עילה חדשה לחיוב וכפיה שלא נזכרה בדברי הפוסקים הקדמונים, 'עילת פירוד' שמה, לא נאמרו דבריו במקרה אלא במקרה שהפירוד הוא תוצאה של קלקול חיי הנישואין, דלא מיתדר להו יחד, אבל במקרה שהאיש נטש את האשה לטובת אשה אחרת לא נאמרו דבריו, דבכה"ג לא הפירוד גרם לקלקול הנישואין אלא החיבור לאשה הזרה.

⁷ ראה בפסק דין שניתן בביה"ד באשקלון (תיק מס' 1184170/14) בהרכב הדיינים הגאונים: הרב מ' כהנא, הרב ש' צור והרב ד' גודיס, בדעת הרוב שם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תום לב בתביעת שלום בית

במאמר שכתב אב"ד חיפה הגר"א אטלס זצ"ל שראה אור בשורת הדין (כרך ה' עמ' קל"א - קנ"ד) וצוטט בפסקי דין רבים יש התייחסות למצב שבו אחד מבני הזוג תובע גירושין ומשנהו תובע שלום בית, ובית הדין מתרשם שהתביעה אינה כנה. הגר"א דן במקרה זה מכמה פנים. תחילה דן האם מוטל על בעל דין שטוען טענה לברר את טענתו או שסגי בטענה בעלמא. מסקנתו, שכאשר ניכר שיש ערמה ומרמה בטענת בעל הדין, בין תובע ובין נתבע, אל לו לביה"ד לפסוק את הדין, אלא במקרה שהוכח שמדובר במרמה, ידחה את הטענה, ובמקרה שלא הוכח אלא נראה לדיין שהדין מרומה, יסתלק מן הדין. עוד האריך שם להוכיח שגם ב"ד בזמן הזה רשאי לדון על פי אומדנא דמוכח שנראית לביה"ד. וכתב על פי הדברים הללו:

"הדרא לדינא, לענין בירור טענותיהם של בעל ואשה בתביעות ל"שלום בית", רשאי ביה"ד לקבוע עפ"י אומדנות מוכיחות, אם התביעות מוגשות ביושר ובתום לב, או שהם לא מכחישות את האמת או שיש בהם משום הערמה ותחבולה כדי להשיג זכויות ממוניות, ואם נראה לביה"ד שאכן יש בתביעות משום הערמה ותחבולה כדי להחזיק בממון או להוציא ממון שלא כדין, חייב ביה"ד לבטל כוונת בעל הדין ולסכל כל מחשבה פסולה.

...הדרך היחידה לעמוד על כנות התביעה ולדעת האם היא הוגשה בתום לב אם לאו, היא רק בדרך ה"אומדנא". שהרי בתביעות ל"שלום בית" אין בידי בעלי הדין האמצעים והכלים להוכיח ולבסס את תביעותיהם וטענותיהם, שהרי הטענות שביניהם הם בתחום ש"בינו לבינה". ולכן, הדרך של "אומדנא" היא הכלי היחיד להגיע לברור התביעות.

על מנת להגיע ל"אומדנות מוכיחות", חייב ביה"ד להיכנס לפני ולפנים של חיי בני הזוג, לשמוע עובדות במכלול מערכת החיים המשותפים וכיצד התנהלו לפני הגשת התביעות. אין לביה"ד להתייחס אך ורק לעובדות ולהתנהגות הצדדים כפי שהן בעת הדיונים...

לאור האמור נעמיד למבחן תביעת אשה לשלום בית, כאשר הבעל חי עם אשה אחרת. האשה טוענת שהיא רוצה את בעלה, היא אוהבת אותו וכו', וכמו"כ היא תובעת לחייב את הבעל במזונותיה. הבעל אינו מכחיש שחי עם אשה אחרת, אך הוא טוען שעזב את אשת נעוריו בגלל שלא הסתדר עמה, כי היא בעלת קטטה ומריבה, היא נמאסה עליו ורוצה להתגרש, ומשסירבה להתגרש, עזב אותה והלך לחיות עם אשה אחרת. האשה משיבה, כי הקטטות והמריבות שבבית הן תוצאה מהקשר עם אשה אחרת.

עתה צריך ביה"ד לברר, מה גרם למה? האם המריבות והקטטות שלדעת הבעל האשה אשמה, גרמו לכך שעזב אותה והלך לחיות עם אשה אחרת? או שצודקת האשה שהבעל נתן עיניו באשה אחרת, וכתוצאה מכך פרצו קטטות ומריבות בבית, ואם הבעל יעזוב את האשה האחרת ויחזור לבית, הכל יתנהל על מי מנוחות."

הגר"א מוכיח מדברי הפוסקים, וכך נראה מהניסיון המצטבר בעבודת בית הדין, שאיש או אשה שבן זוגם שירך דרכיו, מואסים בו ואינם רוצים בו עוד כבן זוג. ומי שטוען אחרת, שעל אף הבגידה הוא עדיין רוצה בבן זוגו, עליו הראיה. בלשונו:

"מן האמור עולה התשובה לשאלה הנ"ל, כיצד להתייחס לתביעת אשה לשלום בית בבעל שהלך לחיות עם אשה אחרת? האם זו תביעה כנה ואמיתית, או שהיא באה לשם תחבולה להפיק תועלת ממונית גרידא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נראה לענ"ד שיש "אומדנא דמוכחא" לדחות טענת האשה האומרת "אני רוצה את בעלי ואני אוהבת אותו", שכן טענה זו מכחישה את האמת, זה עומד בניגוד מוחלט לשכל הישר ולנורמות של חברה בעלת תרבות. האמת היא שבעל כזה שנוי על האשה ומאוס בעיניה בתכלית המיאוס. לכן יש להתייחס בחשד לתביעת האשה כפי שהיא מעלה בביה"ד שרצונה ב"שלום בית", ויש לראות בה טכסיס ותחבולה לקבל מזונות, או להפיק טובת הנאה אחרת.

בנוסף ל"אומדנא" כאמור, ניתן ללמוד מדרכי ה"מלחמה" שהאשה נוקטת נגד בעלה מחוץ לכתלי ביה"ד ובערכאות אחרות. ורבים הם טכסיסי המלחמה שבאים לידי ביטוי, בתלונות "מפוברקות" למשטרה, בהוצאת צווי הרחקה, פרוסום השמצות בעיתונות וכיו"ב.

מסקנתו זו של הגר"א אטלס זכתה לביקורת חריפה מפ"כ של חבר ביה"ד הגדול הגר"ש שפירא שליט"א, בפסק דין שניתן בביה"ד הגדול בהרכב הדיינים הגאונים: הרב א' איגרא, הרב ש' שפירא והרב צ' בן יעקב (תיק מס' 1254104/2). הדברים ארוכים ומפורטים, ועיקרם, שחוסר תום לב בתביעת שלום בית אינה עילה לחיוב בגט אלא מרידה מחיי אישות. ורבות הן הנשים שאומרות שהן רוצות בשלום בית על אף שהן אינן מוכנות לקבל את האיש לביתן לאלתר וללא תנאי, ולא מפני שהן אינן כנות בתביעת שלום הבית, אלא מפני שהן פגועות מהתנהגותו של האיש, ודאי כאשר זה זנח לטובת אחרת.

ברם, המחלוקת בין הגר"א אטלס לגר"ש שפירא אינה בדין אלא בהוראה. כלומר, שלדברי שניהם אובדן הסיכוי לשלום בית לכשעצמו אינו עילה לחיוב בגט או לפגיעה בזכויותיה של האשה, ובעניין זה הם אינם מקבלים את דעתו של הגר"ש דיכובסקי ש'מות הנישואין' הוא לכשעצמו עילה לחיוב בגט ופגיעה בזכויות, ומחלוקתם היא בעיקר בשאלה כיצד יש להתייחס לתביעת שלום בית שאינה עוברת לעשיה. הגר"א אטלס סובר שיש לדחות תביעה זו, שכל מטרתה השגת הישגים רכושיים בעורמה ובמרמה. הגר"ש סובר שגם אשה שלא מוכנה לקבל את הבעל לביתה כאילו לא אירע דבר, אינה עונה על ההגדרה ההלכתית של אשה מורדת שמפסידה את זכויותיה. לשיטתו, תביעת שלום בית נועדה לשמור על זכויותיה של האשה כאשר נשואה, על ידי הצהרה שהיא חפצה בשלום בית, ואף אם שלום הבית אינו מעשי בנסיבות שנוצרו על ידי מעללי האיש, יש לדון בתביעה ולהחליט האם היא תביעה צודקת או לא, ובודאי שאין לפסוק שעל הצדדים להתגרש זה מזה.⁸

ולעיל הבאנו את פסק דינו של הגר"ש רוזנטל, שגם הוא שלל את הקביעה של הגר"א אטלס שיש אומדנא דמוכח שאשה לא רוצה בבעלה הבוגד ולא מוכנה לקבלו לשלום בית.

אמנם, דעתו של הגר"ש שפירא לא היתה מקובלת על חבריו להרכב, שנטו לקבל את עמדת ביה"ד האזורי, שהאשה במקרה שנדון שם לא רצתה בבעלה. הגר"א איגרא בנימוקיו ביסס עוד יותר את ההסתמכות על דברי הגר"ח, וכתב וז"ל:

"כאשר אנחנו מבררים את שתי הנקודות הנ"ל, אנחנו מגיעים למצב חמור ביותר, שעורך דין או כל יועץ אחר הפועל לטובת לקוחותיו יאמר "נטען שלום בית". ואולי באמת יש איזה רצון פנימי לשלום בית מצד האשה, אבל בעיניים לא משוחדות בית הדין משוכנע שכבר אין לכך סיכוי, ועוד שכאמור לפתח חטאת רובץ... לצורך כך היה צריך לתקן תקנה של בתי הדין שגם אם האשה

⁸ ראה גם בנימוקים מורחבים לפסק דין שניתן בביה"ד הגדול (בתיק מס' 1147208/2) בהרכב הדיינים הגאונים: הרב א' איגרא, הרב ש' שפירא והרב צ' לוז.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טוענת לשלום בית, אחרי תקופה תצטרך להתגרש. אולם בדורנו, העני בדעת ובתקנות, תמכנו יתדותינו על גדולי הדורות, הגר"ח פלאג'י ותקנתו.⁹

דעת הגר"ש שפירא דהגר"ח מיירי באופן שאין צד שאשם בפרוד

יש בדברי הגר"ש התייחסות לדברי הגר"ח פלאג'י והדברי מלכיאל ולפסקי הדין שדנו בדבריהם, שכותב שאין בהכרח סתירה בדבריהם. שהגר"ח מיירי באופן שלא ניתן להאשים את אחד מהצדדים באובדן הסיכוי לשלום בית, והדברי מלכיאל מיירי באופן שיש אשם ברור, בדרך כלל של האיש שנטש את אשתו והלך לרעות בשדות זרים, וטוען שאבד הסיכוי לשלום בית, דבכה"ג אפשר שגם הגר"ח יודה שאין לחייב ובודאי שאין לכפות על האשה לקבל את גיטה⁹.

דעת הגר"מ פיינשטיין

בכמה פסקי דין שנתנו בשנים האחרונות הועתקו דברי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אגרו"מ ח"ד יו"ד סי' ט"ו אות ב') שכתב בתשובה לשאלה, וז"ל:

"איש ואשה שאין שלום בית ביניהם, והאשה מסרבת לבא לב"ד לקבל גט מחמת תביעות ממון.

ובדבר איש ואשה שזה הרבה שנים שליכא שלום בית, וכבר שנה וחצי דרים במקומות מופרדים, וכבר ישבו ב"ד חשוב ולא עלה בידם לעשות שלום ביניהם, וראינו גילוי דעת חתום מהב"ד שלא הועיל כל השתדלותם לעשות שלום, וכנראה מזה שהב"ד סובר שא"א לעשות שלום ביניהם. אז מדין התורה באופן כזה מוכרחין להתגרש ואין רשות לשום צד לעגן, לא הבעל את אשתו ולא האשה את הבעל, בשום עיכוב מצד תביעת ממון. אלא צריכים לילך לפני ב"ד לסדר התביעות בענייני ממון ולסדר נתינת וקבלת הגט. ואם האשה תסרב לבוא לב"ד, יהיה הרשות להב"ד ליתן להבעל היתר של מאה רבנים בהשלשת גט והשלשת סך ממון הגון שיראו הב"ד בדעתן כדין התורה."

ויש בין בעלי הפסק שסברו שעיקר טעמו של הגר"מ שכתב שמוכרחין להתגרש הוא מחמת אובדן הסיכוי לשלום בית, ולא נתנו דעתם למה שכתב הגר"מ בכותרת דבריו, שהאשה מסרבת לקבל גט מחמת תביעות ממון, כלומר, ולא מפני שהיא רוצה בשלום בית, ולמה שכתב בהמשך דבריו, שהאיש והאשה אינם רשאים לעגן אחד את השני, כלומר, שבן הזוג שמסרב להתגרש אינו חפץ בשלום בית, אלא מבקש לעגן את בן זוגו עד שייכנע לדרישותיו הממוניות, אבל באופן שבן הזוג שמסרב להתגרש מסכים לשלום בית ומוכן לעשות כל הנדרש לשם כך, בן הזוג שרוצה להתגרש איננו מעוגן, שיכול אם ירצה בכך לעשות שלום בית עם בן הזוג שמסרב להתגרש.

אמנם, דבריו סובלים פרשנות נוספת. שכאשר אין סיכוי לשלום בית, בין אם בגלל שני בני הזוג ובין אם בגלל אחד מבני הזוג שמסרב בכל תוקף לשלום בית, בן הזוג שמסרב להתגרש מעגן את בן הזוג שמסרב לשלום בית, כי לפי דין תורה אין כופים על בן הזוג שאינו רוצה בשלום בית לשוב לבן זוגו. ברם, דין זה נכון וקיים לדעת כמה מגדולי הפוסקים שסוברים שמחייבים בן זוג

⁹ בפסק הדין הנ"ל, נימוקי הגר"ש שפירא. ובנימוקים מורחבים לפסק דין שניתן בביה"ד הגדול (בתיק מס' מס' 1147208/1) בהרכב הדיינים הגאונים: הרב א' איגרא, הרב ש' שפירא והרב צ' לוז.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

של מורד/ת בטענת מאיס עלי להתגרש, בעילה של עיגון (דיון מקיף בדעת פוסקים אלו יש בפסק דין שניתן בהרכב בית הדין הגדול בראשות מורנו הראש"ל שליט"א, ופורסם בספר כנס הדיינים תשע"ח עמ' 561 ואילך), ולא כאשר בן הזוג החליט כי הוא אינו רוצה בכך זוגו כי נתן עיניו באשה אחרת. על אף שגם בכזה מקרה לא כופים על בן הזוג שחפץ בגירושיה לחזור לשלום בית ולקיים יחסי אישות, כי 'בלא דעת נפש לא טוב' (משלי י"ט, ב'), כדאיתא בגמ' בעירובין (ק' ע"ב) ובשו"ע (או"ח סי' ר"מ סעי' י' ואה"ע סי' כ"ה סעי' ב'), אלא ידונו בו דיני מורד/ת אם בן הזוג שחפץ בשלום בית יתבע זאת. על אף שבן זוג זה רוצה באמת ובתמים להתגרש, הוא אינו מעוגן.

מכל מקום, לא נמצא בדברי הגר"מ יסוד לכך שאובדן הסיכוי לשלום בית הוא לכשעצמו עילה לחיוב בגט.

דעת מרן הראש"ל זצוק"ל

עד כאן הבאנו את דברי גדולי התורה וחשובי הדיינים שדנו בדברי הגר"ח וכתבו זה בכה וזה בכה. עתה לפנינו דבריו של מרן הראש"ל זצוק"ל, שדן בכמה מקומות בשאלה היסודית זו, האם אובדן הסיכוי לשלום בית הוא עילה לחיוב בגט.

להלן פסק דין שניתן בבית הדין הגדול בהרכב בראשות מרן הראש"ל, והדיינים הגאונים: הרב י' קאפח והרב מ' אליהו (פורסם בפסקי דין רבניים חלק י"א עמ' 362 ואילך):

"אחרי העיון בכל החומר שבכל התיקים, כולל תיקי בי"ד זה, נראה אמנם שאין האשה אשמה במצב האומלל שנוצר, וכל כולה, ואם תרצה אמור רוב רובה של האשמה רובצת על שכם הבעל, אך הלעולם תאכל חרב? ברור שאין להניח מצב זה להמשך ללא סוף, וכיון שברור שאין עוד תקנה, וזוג זה לא ישובו לחיות בשלום, יש לשים קץ ולהפריד בין הזוג. לפיכך נראה גם לנו שהצדדים חייבים להפרד בג"פ..."

אולם, בפסק הדין אין מקור או ראיה לחידוש זה, אלא סברא בלבד. ולא מסתבר ששני חברי המותב, הגר"י קאפח והגר"מ אליהו שכבר כתבו את דעתם בסוגיא זו, חזרו בהם ושינו את ההלכה ללא מקור או ראיה. מסתבר יותר, שילמד סתום מן המפורש, וגם בפסק הדין שם מיירי באשה שאינה חפצה בבעלה, שנחשבת מורדת, וחייבת לקבל את גיטה. ולזה הסכים מרן הראש"ל, כשם שהסכימו רוב דייני ישראל שדעתם הובאה לעיל. ובאשה שרוצה בבעלה, אלא שהוא אינו רוצה בה, ולדעת ביה"ד אין סיכוי שיחזרו לחיי שלום מחמת סירובו, לא גילה מרן הראש"ל דעתו.

אולם, ממה שכתב מרן הראש"ל בתשובה אחרת נראה שהיה לו מהלך מיוחד בדעת הגר"ח, ומשם בארה, דעתו של מרן הראש"ל במאי דשקלינן וטרינן בפסק דין זה.

התשובה בספרו הגדול יביע אומר (ח"ג, אה"ע סי' י"ח אות י"ג) שעוסקת בסוגיא רבתא דמורדת דמאיס עלי. מרן הראש"ל צלל במים עמוקים, והביא כל מה שכתבו לפניו בסוגיא חמורה זו, בכמה אנפי, וצייד בכוחא דהיתרא בדעתם של הפוסקים שסוברים שהאיש חייב לגרש את אשתו, ואפשר שאף כופים על האיש לגרש. ובסוף התשובה כתב וז"ל:

"ובאמת שאפילו לדעת הפוסקים דס"ל שאין כופין אותו להוציא בטענת מאיס עלי, י"א שמצוה מוטלת על הבעל לגרשה, ומכ"ש כשיש חשש שע"י השהייתו תצא לתרבות רעה. וכדאשכחן בשטה מקובצת (כתובות סד) שכ' וז"ל, כתב רבינו יונה ז"ל דאע"ג דאין כופין לתת גט באומרת מאיס עלי, היינו כפייה בשוטים, אבל בית דין מודיעין לו שמצוה עליו לגרשה, ונותנין לו עצה שיגרשנה, ואם לא יגרשנה הוי בכלל מאי דאמרינן (שבת מ) האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקריה עבריינא. ור"ת ז"ל היה אומר שאפי' זה לא נאמר לו אלא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאם ימלך ב"ד נותנין לו עצה לגרשה לאלתר. ע"כ. והרמ"א בהגה ביו"ד (סי' רכח סוף ס"כ) כ' שהאומרת מאיס עלי חייב להוציא. והעיר הט"ז שם שם דהיינו לדעת הרמב"ם, אבל לא קי"ל הכי באה"ע (סי' עז). ע"כ. ולפי האמור דברי הרמ"א יש להם ע"מ שיסמוכו, הוא רבינו יונה הנ"ל...

וגם אני בעניי אומר שבזה"ז דאחסור דרי בארצות החופש והדרור ואיש הישר בעיניו יעשה, ורבתה החוצפה בעולם, והנסיגון הורה שכאשר עוזבות את בעליהן בטענת מאיס עלי, ואשתהויי אשתהו מבלי לפטרם בגט, הולכות ויושבות עם גברים אחרים, וגם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו. ומרבין ממזרים בעולם. ובכה"ג אמינא קלקלתן תקנתן, דמ"ש הרמב"ן (כתובות סג:), וח"ו לא הייתי חולק על תקנת הגאונים לכופו להוציא, ולא עוד אלא שאני קורא תגר על האומרים שאין ראוי לילך אחר תקנתן אלא בדין התלמוד, אלא ראויים הם לשמוע להם ולעשות כתקנתן, אלא שעכשיו ראוי לחוש הרבה בדבר שלא לנהוג כן שכבר בטלה מפני פריצות הדור. ע"כ. היינו בזמנו שאף שהיו מעיזות לומר מאיס עלי, אבל לא הגיעו לשיא החוצפה לשבת עם גבר זר מבלי גט, כאשר עלתה בימינו בעוה"ר. אבל בעקבותא דמשיחא כי השתא ראוי להתחשב מאד בתקנת הגאונים. ומכ"ש כשהיא צעירה ויש חשש ממשי שתצא לתרבות רעה, ואין סיכויים כ"כ שתחזור לבעלה. שנראה שהרוצה לעשות מעשה לכופו להוציא יש לו ע"מ שיסמוך. שהרי חזרה חששת הגאונים פן תצא לתרבות רעה למקומה. והכל לפי העת והזמן.

וכן ראיתי לגדול הדור האחרון הגר"ח פלאגי בשו"ת חיים ושלום ח"ב (סי' לה), בנידון בעל נכפה, שדעת כמה פוסקים ומרן הב"י שאין לכופו להוציא, וכתב, דמ"מ לכ"ע אין כופין את האשה לדור עמו. ולכן כל שעברה שנה או שנתיים לכל היותר מיום שנפרדו זמ"ז, נראה דכופין אותו לגרש. דאיכא תרת, לאיש שלא יוכל לעמוד בלא אשה (וכל היכא דאגיד בה לא יהבי ליה איתתא אחרית), וגם לאשה עצמה שאינה יכולה לעמוד בלא איש. וכ"ש היכא שהיא ילדה דחיישי' דילמא נפיק מינה חורבה, בהיותה אסורה בכבלי העיגון, ופוק חזי כמה הקילו הפו' בעיגונא דאיתתא, ובפרט כשהיא צעירה, עד שהפריזו לומר דסמכינן על סברא יחידאה. וכ"ש שהחיוב מוטל על כל דיני ישראל להקל בזה, כדי שלא יבאו לידי תקלה מצד האיש ומצד האשה. עכת"ד. והוא אילן גדול שראוי לסמוך עליו. כ"ש בזמנינו זה. וה"ה בכל נידון שאפשר לצרף מחלוקת הפוסקים, לבד טענת מאיס עלי, דעבדינן עובדא להקל.

וע"ע בשו"ת חיים ושלום ח"ב (סי' קיב), שאם יש מחלוקת בין איש לאשתו והאשה רוצה להתגרש והבעל מסרב, יש לתת זמן וקצבה לדבר, ואם המתנין עד י"ח חדשים וכבר נלאו לתוון השלום ואין להם תקנה, ונראה לב"ד שאין תקנה להשלים ביניהם, יפרידו הזוג, ויכופו אותו לתת גט עד שיאמר רוצה אני. כ"ז כתבתי לכבוד השי"ת ותורתו. עכת"ד. ואפשר דלאו כפייה בשוטין קאמר, אלא בדברים למקרייה עברינא וכדומה. וכדעת רבינו יונה והרמ"א הנ"ל.

ממרוצת דברי מרן הראש"ל שכתב בזה אחר זה כמה צדדים להקל במורדת דמאיס עלי, פתח בדברי רבנו יונה והרמ"א ביו"ד, וסיים בביאור דברי הגר"ח על פיהם, נראה שמרן סבר שהגר"ח פלאגי חידש חידוש יסודי בדין חיוב וכפיית גט, שבכל מקום שיש חשש עיגון של האיש או האשה או חשש תקלה, יש להקל בדין חיוב וכפיית גט, דומיא דתקנת הגאונים שחידשו מדעתם שכופים על האיש לגרש אשה מורדת דמאיס עלי מחשש שתצא לתרבות רעה, ועל פי דברי הרמב"ן שכתב שתקנתם לא היתה הוראת שעה, אלא תקנה לדורות. וכתב מרן הראש"ל שאף

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בזמן הזה התקנה נוהגת, ועדיף הזמן הזה מזמנו של הרמב"ן. ולמעשה, מרן הסתפק בדעת הגר"ח במורדת דמאים עלי, האם היקל והתיר לכפות על האיש לגרש או הסתפק בחיוב בלבד כדעת ר"י והרמ"א ביו"ד.

ולפי ביאור זה, הגר"ח בתשובה בח"ב שם מיירי במורדת או במורד דמאים עלי, דכופים במילי או בשוטי לאחר י"ח חודש, משנלאו מתוכי השלום. ולפי ביאור זה, חידושו של הגר"ח לא נאמר בכל מקום שיש חשש תקלה או עיגון, אלא רק בעיגון חמור של אשת נכפה ומורדת דמאים עלי שאין כופים עליהם לחיות עם בעליהן (עי' אבה"ע סי' עז ס"ג וסי' קנד ס"ה), ורק בעיגון שנמשך י"ח חודש, ורק באופן שיש פוסקים שסוברים שכופים או מחייבים, דיש לכפיה ולחיוב על מה לסמוך. אבל באיש ואשה שמעגנים את עצמם שלא כדין, וליכא למ"ד שמחייבים או כופים גט, לא חידש הגר"ח את חידושו. וכ"ש באיש ואשה שנטשו את בני זוגם לטובת בני זוג אחרים, אף על פי דאיכא תקלה רבנא, אין מחייבים וק"ו שאין כופים על בן הזוג שננטש לקבל גט, דבכגון דא לא חידש הגר"ח את חידושו, והבו דלא לוסף עליה.

וכך מוכח מתוכן העניינים שבחלק זה של ספרו נכתבה על ידי מרן הראש"ל בעצמו, וז"ל שם: "אפי' להאומרים שאין כופין אותו להוציא חייב להוציא (אות יג)". זו התמצית של חלק זה בתשובתו, ותו לא. ואת"ל שמרן הראש"ל סבר שהגר"ח פלאגי חידש חיוב וכפיה במצב של פירוד ממושך, היה לו לציין זאת בתמצית התשובה. בהכרח שמרן סבר שהגר"ח לא חידש חיוב וכפיה אלא במקום שיש צד חשוב לחייב ולכפות, כמו במאים עלי, דאיכא דעת רבינו יונה, שכמותו הכריע הרמ"א ביו"ד דאיכא חיוב בגט.

וזו גם דעת הגר"צ בוארון בתשובה הנ"ל, למעיין היטב בדבריו.

דעת הישכיל עבדי שהגר"ח מיירי בתקנה לחיוב מזונות ולא בחיוב גט

עוד מצאנו בכתבי מרן הראש"ל, בהוצאה מחודשת של ספרו, שהוסיף בהערה בכת"י קו"ל: ועיין בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (אה"ע סי' כ"ד, מתוך פסק דין שניתן בביה"ד הגדול) שביאר שכוונת ה"חיים ושלום" שמחייבין אותו מזונות. ע"ש.

ועי' בגוף התשובה, דמיירי באיש ואשה שחיים בנפרד עשרים שנה. האשה תובעת מזונות, והאיש טוען שתבוא אצלי. ובית הדין האזורי דחה את תביעת המזונות של האשה, וכתב שאם נחייב את האיש במזונותיה ומחמת כך הוא יאלץ לגרשה, הגט יהיה מעושה. והישכיל עבדי הביא את תשובת הרב פעלים (ח"ד אה"ע סי' ט) שכתב שאיש שנתן גט לאשתו כדי להינצל מעונש שבית דין ענש אותו משום מיגדר מילתא אינו נחשב כפוי והגט כשר. והוא הדין איש שנתן גט לאשתו כדי להינצל מחיוב מזונות אשה שהטילו עליו באמצעות הממשלה, דאינו נחשב כפוי והגט כשר. שחיוב המזונות לא נועד כדי לכפותו לגרש אלא משום מיגדר מילתא ותקנת בנות ישראל, וממילא האיש מגרש כדי להינצל מהחיוב. וכתב הישכיל עבדי שהוא הדין חיוב מזונות לאשה שפרודה עשרים שנה מבעלה, משום תקנת בנות ישראל, שלא תצא אשה זו לתרבות רעה או תאבד עצמה לדעת. ובנדון שם, חיוב המזונות הוא תקנה גם בשביל האיש ש'הלך בשרירות ליבו ולא ניצול מהרהורי עבירה'. וכתב שזו היתה כוונת הגר"ח בדבריו הידועים, שכופים על האיש לגרש באמצעות חיוב מזונות, שזו תקנת האיש והאשה.

ביאור זה הוא מהלך מחודש לגמרי בדברי הגר"ח, שחידש דין בהלכות חיוב וכפית גט, שניתן לחדש חיוב מזונות שלא מן הדין, משום מגדר מילתא, והוי חיוב כדין שאינו נחשב כפיה על הגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברם, בדברי הגר"ח אין זכר לזה, וכיצד נעמים בדבריו את חידושו של הרב פעלים. ואמנם, הישכיל עבדי שם כתב במוסגר: "כך רשום בזכרוני שכ"כ במפורש הס' כעת אינו בנמצא אצלי". ופשוט שאם הספר היה בידו, לא היה מפרש כך את דברי הגר"ח.

מכל מקום נלמד מדברי הרב פעלים והישכיל עבדי דמשום מגדר מילתא ביה"ד רשאי לתקן תקנות שיגרמו בעקיפין לגירושין, ובכלל מגדר מילתא גם דאגה למצבו הרוחני של האיש ומצבה הגופני הנפשי והרוחני של האשה.

שבתי וראיתי למרן הראש"ל ביביע אומר (ח"ח אה"ע סי' ב') שכתב וז"ל:

"ולכן אם הם נפרדים זמן רב, צריך ללחוץ על האשה שאם לא תסכים לפשרה כפי ראות עיני ביה"ד, ותמשיך לדרוש פיצויים גבוהים, יתנו היתר נישואין לבעל... וע' בספר חסידים (סוף סי' תקיז), שכתב: מי שישב עם אשתו ולא ילדה לו ואינו נותן לה גט נאבד מהעוה"ז והעוה"ב, ואם היא או קרוביה מעכבים הרי כולם חוטאים... וע' להגר"ח פלאג'י בשו"ת חיים ושלו"ם ח"ב (סי' קיב) שכתב, ונראה בדרך כלל כל שנראה לבית דין שהם נפרדים זה מזה זמן רב, ואין תקוה לשלום, אדרבה ישתדלו להפרידם ע"י גט פיטורין בהקדם. ופעמים רבות שהאשה מסרבת להתגרש, כי ברצונה להתנקם בבעלה, והיא וקרוביה מעכבים הדבר שלא לש"ש, עתידים הם ליתן את הדין, ואני נותן קצבה לכך עד י"ח חודש, ואם לא יצליחו להשלים ביניהם תוך תקופה זו, יכופו אותם עד שיאמר רוצה אני לתת גט, ויפרדו איש מרעהו...".

מרן מביא את דברי הגר"ח ולומד מהם לנדון דידיה, דשפיר דמי להתיר לאיש לשאת אשה על אשתו, ושם מיירי באיש שנשא אשה ולא ילדה לו שחייבת לקבל גט מבעלה, דבלאו הכי אין לחייב, וק"ו שאין לכפות, על איש או אשה להתגרש מטעם דאין סיכוי לשלום בית.

והנה פירושו של מרן הראש"ל דהגר"ח מיירי באיש ואשה שנפרדו מחמת מרידה דמאיס עלי מוסכם על חשוכי הדיינים שדבריהם הובאו לעיל, וחידושו הוא שהגר"ח מיירי אף באיש ואשה שנפרדו מחמת מאיסות של אחד מהם, וכן כתב הגר"ח קאפח בפסק הדין הנ"ל.

פסק דין נוסף דאזיל בהאי שיטתא הוא פסק דינו של ביה"ד הרבני באשקלון בהרכב הדיינים הגאונים: הרב ש' ילוז, ח' ריז' ומ' טופיק (פורסם בפסקי דין רבניים חלק ט' עמ' 149 ואילך). להלן תו"ד:

"מכל החומר המצטבר בתיק מצטיירת מסקנה מצערת כי אין כל תקוה שהשלום ישכון בין בני הזוג כלל. גם הרכב ביה"ד הקודם... קבע עובדה מצערת: כי תקוות האשה שסוף סוף יבוא השלום ביניהם, נראית לביה"ד כתקוות שווא... ובמבוא לפס"ד הנ"ל נאמר: שהבעל היה משלים עם אשתו אבל הילדים הם מפריעים בכל נסיון לשלום, והצהירו ברורות שאם האם תבוא לבית הם יעזבו את הבית... גם מאמצי הרכב ביה"ד שלנו להסדיר פגישה בין הילדים ואימם לא הצליחו. ב"כ הבעל הצליח לבקשת ביה"ד לסדר פגישה בין הילדים ואימם במשרדו פעם אחת, אבל ללא תועלת להשכין שלום בין אביהם לאימם, שלמעשה חיים בנפרד זמ"ז זה יותר מחמש שנים. הבעל טוען שמואס באשתו שמשונה בדיעותיה עד כדי כך שאפילו ילדיה פרי בטנה אינם יכולים לחיות עמה... מסיבות אלה, ביה"ד משוכנע כי אין מנוס ומפלט מהפרדת בני הזוג בגט. אין כל צידוק לדעת ביה"ד להשאיר את הבעל בעיגונא דגברא ובהרהורי עבירה כל ימיו, לאחר שכל המאמצים להשכין שלום בינו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובין אשתו עלו בתוהו. ידועה סברת הרא"ם ז"ל והרבה מגדולי האחרונים דס"ל גם הם כמותו, שיכול הבעל לפטור עצמו משאר כסות ועונה של אשתו ע"י השלשת גיטה וכתובתה...

ועיין בס' חיים ושלום להגר"ח פלאג"י ז"ל ח"ב סי' קי"ב, הובא בפסד"ר כרך ז' עמ' 112-113 מבית - הדין הגדול לערעורים... הנה ע"כ לאור האמור שעבר על בני הזוג זמן זמנים שנים רבות שהם חיים בנפרד כנ"ל, ואפסה כל תקוה לשום שלום ביניהם, ולאור טענת הבעל כי אשתו מאוסה עליו, ובהתחשב עם הצעתו... אין לביה"ד רק להצטער מאד להחליט כפי שהחליט שעל האשה העלובה בנסיבות אלו לקבל את הדין, ולקבל את הגט..."

הנה כי כן, חברי המותב סברו שדברי הגר"ח מישך שייכי בנדון דידהו שהאיש מרד באשתו בטענת מאיס עלי, ואף ציינו לפסק הדין הנ"ל דממנו משמע איפכא, דרק באופן ששניהם מואסים זה בזה אמר הגר"ח את דברו.

ובפסק דין שניתן בביה"ד הגדול (בתיק מס' 1343730/1) בהרכב הדיינים הגאונים: הרב א' איגרא, הרב ש' שפירא והרב מ' עמוס, מפ"כ של הגר"מ עמוס שליט"א, הובאו דברי מרן הראש"ל בח"ג שם, ולמדו מדבריו שפירוד ממושך ראוי להצטרף כטעם נוסף לחיוב הבעל בגט במקום שהאשה טוענת מאיס עלי. וציינו שם לדברי הציץ אליעזר (ח"ה סי' כ"ו אות ד') שכתב שהנוב"י סובר שהעיקר להלכה כדברי הרמ"א ביו"ד שמחייבים את האיש בגט, וכתב דשפיר דמי לסמוך על דעה זו של הרמ"א במקום הצורך.

גם לפי פירוש זה, פירוד ממושך לכשעצמו אינו עילה לחיוב, אלא סניף שמצטרף לדברי הפוסקים שסוברים שבמקום שהאשה טוענת מאיס עלי שפיר דמי לחייב את האיש לגרש, והשוו למה שכתבו בפסקי דין רבים שפורטו שם, דשפיר דמי לצרף טעם ולחייב את האיש בגט בטענת מאיס עלי.

חיוב גירושין כדי לאפרושי מאיסורא

בין שיטי הדברים בפרק הקודם, עסקנו בשאלה זו, האם כופים על גירושין כדי למנוע מכשול. ויש להבחין בין כפיה כדי למנוע נישואי איסור, דבזה לית דינא ולית דיינא שכופין, כדאיתא בגמ' בכתובות (ע"ז ע"א) ובעוד מקומות שאין מעשיין אלא לפסולות, לבין כפיה כדי למנוע מכשלה דרבים בעיקר מצד האשה רח"ל.

ולכאורה דבריו המפורשים לעיל של הגר"ח מורים לכאורה שבמקום שיש חשש שהאיש והאשה יכשלו ויכשילו אחרים, כופים עליהם להתגרש זמ"ז. אלא שמדברי חשבי הדיינים ומרן הראש"ל שהובאו לעיל מוכח, שחשש תקלה לחוד אינו עילה לחיוב וק"ו כפיית גט, ולא בהכי מיירי הגר"ח. לעיל הובאה גם תשובת הדברי מלכיאל שדחה תביעה של איש להתיר לו לשאת אשה על אשתו כדי להצילו מעוון.

ואכתי יש לדון בזה. דהנה ז"ל הגמ' גיטין (ל"ח ע"א ו-ב):

"ההיא אמתא דהות בפומבדיתא דהו קא מעבדי בה אינשי איסורא, אמר אביי: אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה, הוה כייפנא ליה למרה וכתובת לה גיטא דחירותא. רבינא אמר: כי הא מודה רב יהודה, משום מילתא דאיסורא. ואביי, משום איסורא לא? האמר רב חנינא בר רב קטינא אמר ר' יצחק: מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכפו את רבה ועשאה בת חורין, אמר רב נחמן בר יצחק: לא, מנהג הפקר נהגו בה. הכי השתא, התם לא לעבד חזיא ולא לבן חורין חזיא, הכא אפשר דמיחד לה לעבדיה ומנטר לה.

ופרש"י (גיטין שם ע"ב): "ואמר רב נחמן - לאו משום דאיתתא מיפקדה אפריה ורביה אלא מתוך שלא היתה ראויה לא היתה מיוחדת לאיש והיו נוהגין בה הפקר בזנות."

וכ"פ הרמב"ם (הל' עבדים פ"ט ה"ו) ושו"ע (יו"ד סי' רס"ז סעי' ע"ט).

ואיתא במשנה גיטין (מ"א ע"ב): "חציו עבד וחציו בן חורין... כופין את רבו ועושה אותו בן חורין."

ובתוס' (גיטין שם) כתבו וז"ל:

"וא"ת וכי אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך... וי"ל דדוקא התם אמרינן הכי משום דפשע שהדביק סמוך לחשיכה אבל הכא דלא פשע לא... וחציה שפחה וחציה בת חורין דכפו את רבה (לעיל לח): משום דנהגו בה מנהג הפקר, אף על גב דהם פושעים, כיון שהיתה מחזרת אחריהם ומשדלתן לזנות חשיבי כאונסים, ועוד דמצוה דרבים שאני."

וכע"ז כתבו בתוס' שבת (ד' ע"א) ד"ה וכי אומרים.

ובשו"ת היכל יצחק (אה"ע ח"א סי' א') הק' איך כופים על האדון לשחרר את עבדו ושפחתו, הא גט שחרור דעבד ילפי' לה לה מאשה שהוא כגט אשה, שהבעל נותן מרצונו, וה"נ האדון נותן מרצונו, ובכל זאת כפו על האדון לגרש את עבדו ואמתו משום מצוה דרבים או מצוה רבה דפו"ר או כדי למנוע מכשלה, וה"ה לכאו' שאפשר לכפות על בעל לגרש אשה פרוצה כדי למנוע מכשלה. ותירץ וז"ל:

"אולם הרי החילוק ניכר לעינינו, ששם בשפחה כבר נכשלו בה בני אדם, וכאן בא"א הרי לא חטא בה אלא אדם רשע אחד, וכדבריהם ז"ל, אם הוא הוחזק, כל ישראל מי הוחזקו, ח"ו. ועי' ברמב"ם שכתב ג"כ שכבר נהגו בה החטאים הפקר. אכן יש לשקול כנגד זה ששם האיסור לא כ"כ חמור, אפילו למ"ד ששפחה לבן חורין איסור תורה, וע"כ לא עישו על גט שחרור אלא לאחר שנכשלו בה בני אדם, אבל כאן אין להניח עד שיבוא ח"ו לידי כך, לאיסור אשת איש הנורא וממזרות בישראל. ...ואם לענין חציה שפחה וחציה בת חורין לא כפו אלא כשכבר הופקדה, באיסור כרת ומיתת בי"ד חמור כזה, וגם ממזרות בישראל, מסתבר שיש לכוף על גט כבר קודם שהפקירה את עצמה כדי למנוע הפקירות, כל שזינתה ברצון. ועיי' נובי"ק אה"ע סי' כ"א ותנינא סי' ט"ז, וכו'. אפס יש גם שיקול מאידך גיסא, והיינו שבאיסור חמור כזה אין לחוש כ"כ שימצאו מי שיזנו ויפרוצו עמה. ועוד שאם אין ראייה אלא על פעם אחת אין זה דומה להא דגיטין מ"ג...

ברם לא מציינו לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות עבדים כשהוא מונה הדרכים ששוו בהם שחרורי עבדים לגיטי נשים שיכלול גט שחרור מעושה שהוא פסול... אך יש להשיב, כלום הוצרך להזכיר במיוחד פסול של מעושה בגט שחרור, הלא שחרור העבד הוא בתוך ההיקף של תורת הקנינים... וכשם שהקנאה באונס אינה קיימת כך אין שחרור באונס קיים, שהעבד הוא נכסי האדון, ואפילו בהעדר הג"ש של לה לה מאשה (גיטין ט' ע"א) כבר היינו יודעים דבר זה מתורת הקנינים..."

ובתשובה אחרת לו (שם סי' ד') כתב וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"לחייבו לגרש מצד הכשלת בני אדם על ידה. הנה כשהזכיר חברינו שליט"א חשש זה בישיבתנו, נענית לו על יסוד הגמ' בגיטין ל"ח וכו', אבל לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, הרי קמן שהתוס' והרשב"א ז"ל לא פירשו כיוצא מהכלל שאם היא מופקרת שכופין אותו ליתן גט, וזהו מפני שעדיין הכפייה הוא דבר קשה בגיטין, שאם הוא שלא כדין הרי לרוב הפוסקים הוא בטל ושוב יש כאן עסק ביש של אשת איש כשנישאת לאחר..."

ונשוב להא דגיטין הנ"ל, והנה שם פירשו התוס' ז"ל שהם כמעט כאנוסים שהיא משדלתם, ועוד שזוהי מצוה דברים, והרמב"ם ז"ל מדקדק בלשונו הזהב ואומר שנוהגין בה העם מנהג הפקר, ואין זה ממש אותו הדבר בענין שלפנינו, חוץ ממה שהכל אינו גלוי או ברור ורק חשדא וחששא, ואם כי היא מאיימת, עביד איניש דגזים ולא עביד, ועוד שא"כ חוטא נשכר, שהפרוצות המבקשות לצאת מתחת ידי בעליהן על כרחן יאיימו בזנות, ונכוף את הבעלים לגרשן, ואם כי חמור חטא זנות דאשת איש, אבל מאידך גיסא כמה חמור הוא הענין של גט מעושה, וידוע שבחיים של זנות מתהפכת, אבל בחיים אחר גט יולידו ספק ממזרים אם יש ספק גט מעושה, ואולי ספק ממזר קל, אבל אין הדבר פשוט. מכל הנ"ל אין לנו יסוד ברור לעישוי על גט..."

ובאמת לא מצאנו לו חבר. גם בפד"ר ט' שם שהביאו את דבריו, דחו אותם מההלכה.

סיכום ומסקנה

קיימנו דיון ארוך בדברי הפוסקים, חדשים גם ישנים, ומסקנת הדברים היא שלדעת רוב ככל המורים, פירוד בין איש ואשה בפני עצמם אינם עילה לחיוב וכפיית גט, הן של האיש והן של האשה, אלא טעם שראוי להצטרף לטעמים אחרים לחיוב, ולדעת מרן הראש"ל, טעם שיכול להכריע לקולא במקום שיש מחלוקת בין הפוסקים אם מחייבים או כופים.

מן הכלל אל הפרט:

הצדדים חיים בנפרד זמן רב. הפירוד נגרם עקב בגידתו של האיש, והאשה נכונה לקבל את בעלה לביתם לניסיון שיקום שלום הבית. כל טענות האיש לא ביססו ולא עילה אחת לחייב את האשה בגט. אפילו מאיסות אין כאן, לאחר שהוכח שהאיש עזב את האשה מפני שנתן את עינו באשה אחרת.

בנסיבות אלו, על אף חוסר התוחלת שבמצב הקיים, אין עילה כדין לחייב את האשה בגט.

ביה"ד מחליט:

א. לקבל את תביעת שלום הבית של האשה.

ב. לדחות את תביעת הגירושין של האיש.

הרב עידו שחר - דיין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראיתי את דבריו של עמיתי הרה"ג עידו שחר שליט"א שאסף איש טהור בכישרון רב את הדעות והסברות בהלכת הגר"ח פלאג"ח המפורסמת, ולאחר מחכ"ת אומר כי אני חולק על העובדות והמציאות ומכאן מסקנתי השונה.

מאחר וכאמור נקודת המחלוקת היא כאמור בקביעת המציאות ובקריאת המפה, הרי בשל חשיבות הדבר נפתח ונרחיב בכך.

האיש הגיש תביעת גירושין ביום 29/01/2020 בה האשים את האשה כי ב 3 שנים האחרונות התערערו היחסים ביניהם, אין תקשורת ביניהם, קיים ריחוק עד כדי ניתוק ממשי ולכן אין מנוס מגירושין.

בדיון הראשון שהתקיים ביום 5/3/20 טענה האשה כי בעלה עזב את הבית לפני חצי שנה וללא התראה והלך למישהי שעבדה איתו בחברה.

לדבריה, המצב היה טוב, משפחה בריאה ונורמטיבית, לא חסר לנו כלום עד שהיא נכנסה לתמונה ושינתה את הכל.

לשאלת בית הדין אם "היה לו טענות אלייך" השיבה "לא, שום דבר. הוא אדם סגור, הוא לא אמר, הוא פשוט תכנן ועשה ומבקשת כי יחזור לבית ולילדים שאוהבים אותו, אני מוכנה לקבל אותו, אנחנו משפחה שהתנהלנו בסדר, אנחנו רוצים שיחזור".

לשאלת בית הדין אם עזב את אשתו בגלל אותה אישה, השיב האיש "עזבתי אותה כי לא היה לי טוב... אם היה לי טוב איתה לא הייתי מחפש את עצמי במקומות אחרים... אם היתה ערה אולי לא היינו כאן היום".

ב"כ האיש הוסיף שאין יחסי אישות 3 שנים לפני שעזב את הבית, למה הוא רועה בשדות זרים? אדם צריך לקבל את מה שהאשה צריכה לתת לו בתוך ביתו.

מנגד, האשה הכחישה וטענה כי היו יחסי אישות, היו חיים נורמטיביים...

ביום 22/7/21 התקיים דיון בו במהלך הדיון הטיחה האשה באיש ואמרה "אתה שטן בהתגלמותו, אתה השטן בהתגלמותו".

ביום 30/12/2021 התקיים דיון בה טענה ב"כ האשה כי האיש חי עם המאהבת באופן פומבי.

לשאלת בית הדין אם לכן האשה תסכים להתגרש? השיבה ב"כ האשה כי "היא מסכימה בכפוף לחלוקת רכוש. אין לה לאן ללכת". והוסיפה כי הבית רשום ע"ש שניהם, ההסכם שלנו אומר שהיא ממשיכה לגור בבית עד אחרית ימיה והיא לא תקבל יותר מחצי ממנו.. הבהרתי שהיא לא מסכימה להתגרש אלא לאחר שתקבל את כל הרכוש המגיע לה".

לשאלת בית הדין אם את מוכנה לחזור אליו לשלו"ב? השיבה האשה "הוא עשה את הטעות הזו, לא זרקתי אותו, הבית פתוח, הוא יכול לחזור מתי שהוא רוצה"... הבית שלי פתוח, אני מארחת אותו והכל".

לשאלת בית הדין, את מוכנה לקבל אותו שיחיה איתך כמו כל זוג, השיבה האשה "הבית פתוח, לא אני עשיתי את הנזק הזה".

ובהמשך האשה אומרת "אני לא יכולה לתת לו את הגירושין כרגע כי לא יכול לזרוק אותי עם הילדים בחוץ כי אין לי לאן ללכת. אני רצינית שלום בית כי גם אם היה חוזר אין לי בעיה לקבל אותו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ושוב שואל בית הדין, כיום הוא יכול לחזור? ... כולל יחסי אישות? משיבה האשה "זוגיות זה דבר שנשחק, הוא יכול לחיות איתי בבית אך אין לנו יחסי אישות. הוא שנתיים וחצי בחוץ, יש לו אישה שהיא איתו. עמדתי על זה שאני רוצה שלו"ב סימן שכך רציתי".

בית הדין העיר בשורה 48: "על פניו זה לגירושין, אין מה לעשות, שניהם לא רוצים זא"ז." ובתגובה השיבה ב"כ האשה: "מי שמאכיל אותה היום, מי שמחזיק בזכויות שלה זה ההורים שלו, תמתינו עד הכרעה של ביהמ"ש."

ביה"ד השיב: "כדי לסחוט?"

ביום 2/3/22 התקיים דיון בו נחקרו הצדדים.

לשאלת ב"כ האשה השיב האיש כי לפני שהגיש את תביעת הגירושין קיים יחסים עם המאהבת ואישר שלו להתגרש בגלל האהבה שלו לאשה אחרת.

לאחר מכן נחקרה האשה ע"י ב"כ האיש, ולשאלתו ענתה כי לא מתגוררים יחד שנתיים וחצי שלוש, ואישר שהוא עובד במושב (בו מתגוררת).

לשאלת ב"כ האיש "כמה פעמים מאז שהתחיל הסכסוך ניגשה אליו למשרד ואמרת לו בא תחזור לבית?" השיבה האשה "בבית קפה פעם אחת".

לשאלת ב"כ האיש "מעבר למפגש הזה את לא פנית אליו שיחזור, לא שלחת אליו כלום", השיבה האשה "... כן בכל יום הולדת או ארוחה בשבת אנחנו פשוט ביחד. הוא בא לבית."

בהמשך פרך ב"כ האיש את אמירתה כי בכל שבת נפגשים, ובשורה 67 אמרה "אני עדיין מצפה לו, אם נוכל להגיע להסכם ולהתגרש".

מדברי הצדדים המובאים בפרוטוקולים מצטיירת התמונה הבאה:

א. לדברי האשה המצב במשפחה היה טוב ונורמטיבי, עזיבת האיש היתה בהפתעה ותיארה את בעלה כאדם סגור.

מנגד טען האיש כי לא היה לו טוב בבית וכי לא היה מחפש בחוץ אילו היה מקבל בבית.

אמירת האשה כי בעלה אדם סגור מאשרת כי מערכת זוגית זו סבלה מחוסר תקשורת שהביאה את הצדדים למערכת מקולקלת, מרוחקת, מנותקת ומרוקנת מתוכן, שהביאה לבסוף שהאיש רוצה להתגרש "בגלל האהבה שלו לאשה אחרת".

לא מדובר כאן בבית בריא כדברי האשה, אילו היה כן וכל סיבת עזיבת האיש כי "מצא נאה הימנה", יש מקום להתחשב בעמדת דיינים המובאים בדברי חברי לעיל, הסוברים כי גם אם האשה לא רוצה בבעלה לא יפסקו גירושין כדי שלא ייצא חוטא נשכר - אך כאמור, לא כך נידוננו.

ב. בדיון ביום 30/12/21 אמרה האשה במפורש כי מסכימה שיכנס הביתה אך ללא חיי אישות... לא ביקשה היא חידוש הדרגתי והתקרבות תוך כדי טיפול זוגי, אלא נקטה בלאו מוחלט לחיי אישות.

אמנם האשה עקבית בהצהרתה כי רוצה שלום בית, כי רוצה שבעלה יחזור לבית, אל הילדים שאוהבים אותו, אך לא מוכנה כאמור לחיות איתו חיי אישות.

בפשטות דינה של אישה זו כטוענת מאיס עלי ולא בעינא ליה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. האשה עצמה לא שוללת קבלת גיטה ומתנה זאת בהגעה להסכם לשביעות רצונה בנושאים הרכושיים וקבלת זכויות ממוניות הרבה מעבר למגיע לה ע"פ דין וחוק, ולמעשה מחזיקה בגט כקלף מיקוח ושלא בצדק מאחר וטענת "שלום הבית" שלה מרוקנת מתוכן אמיתי כאמור לעיל. לא מדובר באישה שטוענת בעלמא "שלום בית" שניתן להסתפק אם פיה וליבה שווים או שטוענת זאת למטרה כספית, בנדרון דידן האישה פירשה שכוונתה ל "בית שלם", אירוח הבעל וטיפול בילדים ללא יחסי אישות, וגם הוסיפה שתסכים לוותר על טענת שלו"ב ולקבל גט אם יהיה הסכם רכוש לשביעות רצונה.

ד. לעיל הביא חברי את מחלוקת גדולי הדיינים בכנות טענת שלו"ב של אשה שבעלה בוגד בה וחי עם אישה אחרת, כאשר דעת הרב אטלס זצ"ל כי יש לפקפק בכנות טענתה כי תסכים לחזור לחיי אישות עם בעלה, ועליה נטל ההוכחה כי אכן כנה היא בטענתה לשלו"ב, ואילו חברי ביה"ד הגדול חלקו עליו.

והנה בנידונם מדובר באשה הטוענת מתחילה ועד סוף שרצונה בשלו"ב כולל חיי אישות, אלא שהמחלוקת אם יש לסמוך על דבריה, אם פיה וליבה שווים.

בנידון דידן נראה לומר שלכו"ע, שלו"ב זה שטוענת האשה מרוקן מתוכן בשל סירובה לחיי אישות.

ה. האשה לא הוכיחה כי פעלה למען שלו"ב. הדבר היחיד שעשתה במשך 3 שנים הוא מפגש אחד בבית קפה לפני זמן רב. לא נשמע כי פעלה ע"י בני משפחה או חברים לפעול לקרב ולהחזיר את בעלה. מתקבל הרושם כי האשה לא רוצה את האיש גם בלהתארח בביתם המשותף, וכפי שהטיחה בו בדיון ביום 22/7/21 "אתה השטן בהתגלמותו, אתה השטן בהתגלמותו" אכן מי רוצה שטן בבית...

ו. אשר על כן טענת שלו"ב של האשה היא מהפה ולחוץ וריקה מכל תוכן ומטרתה קרדום לחפור בו ומנוף להשגת זכויות רכושיות עודפות, ולכן אין מנוס מלפסוק כי הצדדים מורדים זה על זה ועליהם להתגרש.

לא נמנע מלומר, וגם אם לא הוגשה תביעת כתובה, כי למרות האמור, כי התברר כי יש יסוד לטענת האיש כי קדם לקשר האסור עם המאהבת ניתוק וריחוק מאשתו וחוסר תקשורת כפי שהגדירה אותו האשה כאדם "סגור", מצב שדרדר את היחסים בניהם עד שנתן עיניו באשה אחרת, למרות האמור, אין בדברים אלו לפטור את האיש מחיובו בכתובת האשה ובתוספת כתובה, מאחר ועזיבתו לחיק אישה זרה סתמה את הגולל לאפשרות של שיקום חיי הנישואין, ולכן למעשה הגירושין יוצאים ממנו וחייב הוא במלוא כתובתה של האישה.

הרב מיכאל צדוק - י"ר

אני מצטרף לדעתו של אב"ד.

הרב אלימלך ווסרמן - דיין

כאמור:

לדעת המיעוט נידחת תביעתו של האיש לגירושין.

לדעת הרוב תביעת הגירושין מתקבלת והלכה כדעת הרוב.

אשר על כן מחליט ביה"ד כי על הצדדים להתגרש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על המזכירות לזמן את הצדדים לסידור גט במועד הפנוי ביומן.

ניתן ביום כ"ב בשבט התשפ"ג (13/02/2023).

הרב אלימלך וסרמן

הרב עידו שחר

הרב מיכאל צדוק - י"ר